

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ
УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет аудіовізуального мистецтва

Кафедра телебачення

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ХЛАНЬ ХРИСТИНА МИКОЛАЇВНА
**ПРОБЛЕМА УНОРМУВАННЯ НЕНОРМАТИВНОЇ ЛЕКСИКИ НА
УКРАЇНСЬКОМУ ТЕЛЕБАЧЕННІ**

Кваліфікаційна робота на здобуття
другого рівня вищої освіти (магістр)
за спеціальністю 021 «Аудіовізуальне мистецтво та виробництво»

Кваліфікаційна робота містить результати власних
досліджень. Використання ідей, результатів і текстів
інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Науковий керівник:

кандидат мистецтвознавства,
ст. викл. кафедри мистецтвознавства
Харківської державної академії культури

Корнєв Андрій Юрійович

Рецензент:

канд. культурології, ст. викладач кафедри телебачення
Субота Євген Володимирович

Харків - 2024

ЗМІСТ

Вступ.....	с.3
Розділ I. Огляд наукової літератури та методи дослідження.....	с. 9
1.1. Огляд наукової літератури з теми ненормативної лексики в масових медіа.....	с. 9
1.2. Огляд досліджень щодо ролі телебачення у формуванні мовних стандартів.....	с. 11
1.3. Методологія: аналіз контенту телевізійних програм, соціологічні дослідження, спостереження за мовною поведінкою аудиторії.....	с. 15
Розділ II. Теоретичні підходи до аналізу ненормативної лексики.....	с. 17
2.1. Лінгвістичні категорії ненормативної лексики (лексика, заборонена, емоційнозабарвлена, нецензурна).....	с. 17
2.2. Функції ненормативної лексики у комунікації.....	с. 26
2.3. Психолінгвістичний аспект сприйняття ненормативної лексики аудиторією.....	с. 29
Розділ III. Теоретичні проблеми унормування ненормативної лексики на телебаченні.....	с. 34
3.1. Загальний контекст використання ненормативної лексики в суспільстві і його вплив на телебачення.....	с. 34
3.2. Важливість телебачення як засобу масової комунікації та його роль у формуванні мовних норм.....	с. 35
3.3. Визначення ненормативної лексики та її місце в лінгвістичних дослідженнях.....	с. 37
Розділ IV. Дослідження впливу телебачення на формування мовних стандартів.....	с. 39
4.1. Роль телевізійних програм у формуванні суспільних мовних норм...	с. 45
4.2. Використання ненормативної лексики в різних жанрах телевізійних програм (новини, ток-шоу, розважальні програми, серіали).....	с. 61
4.3. Вплив західних моделей мовної поведінки на українське телебачення.....	с. 62
4.4 Аналіз проведеного автором анкетування.....	с. 63
Висновки.....	с. 65
Список літератури і джерел.....	с. 68
Додаток А	
Додаток В	

ВСТУП

Актуальність дослідження.

Дослідження ненормативної лексики на телебаченні України є надзвичайно важливим у сучасному контексті соціальних, культурних та політичних трансформацій. Телебачення, як один із найпотужніших засобів масової комунікації, не лише транслює інформацію, а й активно впливає на формування мовних стандартів у суспільстві, моделюючи способи комунікації та задаючи певні мовні норми. З огляду на зміни в соціальних та культурних уявленнях про прийнятність тієї чи іншої лексики, а також зростання популярності телевізійних форматів, які використовують ненормативну лексику, ця тема залишається актуальною для сучасної науки.

Особливої уваги потребує дослідження впливу війни на мовні практики. В умовах конфлікту ненормативна лексика виконує нові функції – від психологічного розвантаження до формування національної ідентичності через мову. Вона все частіше з'являється в телевізійних програмах різних жанрів, включаючи новини, аналітичні передачі, ток-шоу та розважальні програми. Такий мовний контент здатний не лише відображати суспільні настрої, а й активно змінювати уявлення про допустимі форми мовлення.

Урахуванням міжнародних медіатрендів, що впливають на мовну культуру українського телебачення, також є ключовим аспектом актуальності дослідження. Поширення західних моделей мовної поведінки, інтеграція українського контенту у глобальні медіаплатформи та адаптація іноземних форматів створюють нові виклики для регулювання ненормативної лексики.

Таким чином, дослідження взаємозв'язків між ненормативною лексикою, соціокультурними змінами та телевізійними форматами сприятиме кращому розумінню мовних процесів і їхнього впливу на формування суспільних мовних норм, що має значення як для теоретичної лінгвістики, так і для практичної медіаполітики.

Ступінь наукової розробки.

Тема ненормативної лексики як об'єкта дослідження привертає увагу науковців з різних галузей знань, зокрема лінгвістики, соціології, культурології та психолінгвістики. У рамках сучасної лінгвістики ненормативна лексика розглядається як особливий мовний феномен, який відображає соціальні, культурні та психологічні аспекти мовленнєвої діяльності. Важливим напрямком є вивчення лінгвістичних категорій ненормативної лексики, її функцій у комунікації та впливу на суспільні мовні норми.

Дослідження функцій ненормативної лексики здійснюються як у межах класичної лінгвістики (наприклад, аналіз емоційної та експресивної функцій), так і в рамках соціолінгвістичних підходів, які акцентують увагу на її ролі у формуванні групової ідентичності та соціального протесту. Значна увага приділяється психолінгвістичному аспекту сприйняття ненормативної лексики, зокрема її впливу на когнітивні та емоційні процеси.

У сфері медіадосліджень розглядається використання ненормативної лексики в масових медіа, зокрема на телебаченні. Сучасні роботи акцентують увагу на тому, як телебачення формує мовні стандарти та нормалізує певні форми вираження в публічному просторі. Однак систематичний аналіз використання ненормативної лексики саме в українському телевізійному просторі залишається недостатньо розвиненим. Лише окремі дослідження стосуються впливу війни та соціальних криз на мовні практики медіа.

У контексті вивчення української мови особливу увагу приділяють впливу російськомовного середовища та глобалізації на поширення ненормативної лексики в українському медіапросторі. Проте питання регулювання меж допустимого використання ненормативної лексики в телевізійних жанрах, її функціонування в різних соціокультурних контекстах, а також її роль у формуванні мовних стандартів потребують подальшого комплексного дослідження.

Таким чином, незважаючи на наявність значної кількості праць у цій галузі, тема ненормативної лексики на телебаченні України залишається недостатньо вивченою, що визначає необхідність подальших наукових розвідок для глибшого розуміння цього явища.

Метою дослідження є аналіз використання ненормативної лексики в українському телевізійному просторі, визначення її впливу на формування мовних стандартів у суспільстві, а також вивчення її функціональних, соціокультурних і психолінгвістичних особливостей.

Дослідження спрямоване на виявлення тенденцій та особливостей використання ненормативної лексики в різних жанрах телевізійних програм, таких як новини, аналітичні передачі, ток-шоу, розважальні програми та серіали. Воно також передбачає оцінку впливу цієї лексики на мовну культуру суспільства, її соціальну прийнятність та етичні межі в публічному просторі.

Особливий акцент робиться на вивченні змін мовних практик у контексті соціальних і політичних трансформацій, зокрема під час війни, а також на аналізі впливу західних мовних моделей і глобалізації на мовні стандарти українського телебачення.

Результати дослідження покликані сприяти розробці рекомендацій щодо регулювання використання ненормативної лексики в медіа, з урахуванням етичних норм, культурних особливостей та потреб сучасного суспільства.

Для досягнення мети поставлені наступні **завдання**:

- Проаналізувати сучасні підходи до вивчення мовної культури та впливу медіа на суспільство. Переглянути теоретичні моделі медіа-впливу на формування мовних норм.

- Знайти та вивчити випадки використання ненормативної лексики у телевізійних програмах різних жанрів. Провести аналіз конкретних телепередач, ток-шоу, серіалів та інших програм, в яких використовуються

ненормативні вислови. Визначити жанри, в яких ненормативна лексика зустрічається найчастіше.

- Оцінити причини використання ненормативної лексики у медіа. Дослідити, які соціокультурні та комунікаційні фактори спонукають телемедіа до вживання її. Проаналізувати яка роль таких висловлювань у передачі емоцій або залученні молодіжної аудиторії.

- Дослідити реакцію аудиторії на використання ненормативної лексики. Провести аналіз відгуків у соціальних мережах, форумах та інших комунікаційних каналах щодо сприйняття глядачами ненормативної лексики. Також вивчити відмінності в реакціях різних соціальних та вікових груп.

- Проаналізувати вплив використання ненормативної лексики на мовну культуру суспільства. Вивчити, як часто вживання ненормативної лексики змінює мовні стандарти. Проаналізувати, як це впливає на мову різних вікових груп.

- Оцінити можливі наслідки для мовної культури. Визначити, чи сприяє використання ненормативної лексики на деградацію мовних норм. Дослідити можливі позитивні та негативні наслідки.

- Запропонувати напрями для подальших досліджень цієї теми та дати рекомендації щодо регулювання вживання ненормативної лексики у медіа.

Об'єкт дослідження: телевізійні програми (новини, ток-шоу, розважальні шоу, серіали та інше)

Предмет дослідження: ненормативна лексика на ТБ, мова на телевізійних каналах та в медіапродуктах.

Наукова новизна цього дослідження полягає у комплексному підході до вивчення використання ненормативної лексики в українському телебаченні та медіапросторі, що досі було недостатньо дослідженим в українському контексті. Одним із важливих аспектів новизни є аналіз цього явища на тлі сучасних суспільних змін, особливо з урахуванням подій з 2022 року, коли

війна значно змінила соціальні та культурні реалії в Україні, а разом з ними і підходи до сприйняття мови.

Значний внесок у дослідження полягає у тому, що ненормативна лексика розглядається не лише як елемент масової культури чи засіб вираження емоцій, але як важливий інструмент впливу на формування нових мовних норм у суспільстві. Аналіз телевізійних програм і медіапродуктів дозволяє виявити, як це поступово стає частиною нашої буденності. Дослідження зосереджує увагу на тому, що подібні мовні зміни можуть мати довготривалий вплив на мовну культуру, особливо серед молоді, яка є активною аудиторією таких програм.

Ще один аспект полягає у вивченні реакцій аудиторії на використання такої мови через соціальні мережі та інші цифрові платформи. Ми можемо зібрати дані про те, як різні соціальні групи сприймають подібні мовні явища, і які фактори (вік, соціальний статус, культурний контекст) впливають на це сприйняття. Оскільки соціальні мережі стають все більш важливим джерелом зворотного зв'язку для медіа, дослідження цих реакцій дає можливість оцінити, наскільки суспільство готове до змін у мовній етиці.

Також важливо доповнити, що відбуваються у мовній культурі під впливом війни. В українському суспільстві ненормативна лексика почала відігравати нову роль — вона стала не лише засобом вираження емоцій, але й формою патріотичної та соціальної позиції, що відображає національний спротив і боротьбу, це робить його особливо актуальним у сучасних умовах.

Отже, новизна роботи полягає у тому, що це перше комплексне дослідження, яке вивчає ненормативну лексику як частину процесу мовної трансформації в умовах кризових змін, зокрема війни. Це дозволяє не лише краще зрозуміти поточні процеси, але й прогнозувати їх можливі наслідки для мовної культури в майбутньому.

Апробація результатів дослідження.

Хлань Х. Проблема унормування ненормативної лексики на телебаченні. *Міжнародна наукова конференція «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку»*. 21-22 листопада. Харків: ХДАК, 2024.

Структура роботи. Робота складається з 4-х розділів загальним обсягом 67 сторінок, списку літератури і джерел (63 позиції), додатків А (розроблена авторкою анкета для опитування) і В (ілюстрації).

РОЗДІЛ І.

Огляд наукової літератури і методи дослідження

1.1 Огляд наукової літератури з теми ненормативної лексики в масових медіа.

Телебачення є дуже важливим інструментом формування мовних стандартів у суспільстві. Дмитровський наголошує, що телебачення не лише відображає реальність, а й активно впливає на трансформацію мовних норм, впроваджуючи нові лексичні форми, включаючи ненормативну лексику. Це явище особливо актуальне для розважальних шоу, де такий підхід привертає увагу аудиторії, але водночас ставить під загрозу мовну культуру.[11, с. 45]

Колядич зазначає, що ненормативна лексика на телеканалах використовується як засіб емоційного впливу, особливо у ток-шоу. [23, с. 58] Подібний вплив має і мова цифрових медіа, зокрема Telegram-каналів. Жугай і Кузнєцова відзначають, що такі платформи не тільки розширюють можливості комунікації, але й формують новий мовний контекст, де ненормативна лексика стає частиною публічного дискурсу.[17, с. 121]Левченко [27, с. 34] дослідила використання жаргонізмів у мас-медіа. Її висновки свідчать, що слова на кшталт «алкаш» і «алконавт» поступово стають частиною публіцистичного дискурсу, виконуючи експресивну функцію. Це підтверджує, що жаргон і ненормативна лексика дедалі більше інтегруються у загальну мовну практику, сприяючи емоційному забарвленню текстів. Білограць і Нечипір наголошують, що така інтеграція стимулює створення нових мовних стандартів, але водночас формує ризики для мовної культури. Молодіжна аудиторія, наприклад, активно переймає ці мовні форми, що поступово змінює їхнє сприйняття як чогось неприйняттого. Цей процес ще більше посилюється через цифрові медіа. [2, с. 74]

Особливої уваги заслуговує роль інформаційного простору у формуванні мовної поведінки під час війни. Чередник зазначає, що після 24

лютого 2022 року українські медіа адаптували свою риторику до умов інформаційної війни. Використання більш жорсткої мови в новинних програмах і ток-шоу спрямоване на підтримку емоційного стану аудиторії та бойового духу. Це підтверджує тезу про те, що ненормативна лексика може виконувати не лише розважальну, а й функцію підтримки у кризових умовах.[60, с. 90]

Кравченковказує на вплив медіаконвергенції, коли одна й та ж інформація поширюється через різні платформи, включаючи телебачення, цифрові медіа та соціальні мережі. Це сприяє поширенню нових мовних форм і розширює їхній вплив на аудиторію. Така ситуація створює додатковий виклик для регуляторних органів і суспільства, адже баланс між свободою слова та культурними стандартами є важливим аспектом мовної політики. Підкамінна у своїй роботі також зазначає, що використання ненормативної лексики в медіа може змінювати уявлення про те, що вважається «культурним» або «прийнятним» у суспільстві. «Телевізійний контент, що активно використовує ненормативну лексику, може призвести до змін у сприйнятті мовних норм, зокрема серед молоді, для якої ці вирази стають частиною повсякденного мовлення»[41, с. 150].

Дослідження Чередника також вказує, що ненормативна лексика може бути інструментом соціального впливу, особливо в умовах інформаційної боротьби. Наприклад, в умовах війни така лексика використовувалася для формування патріотичних настроїв та створення більш емоційного зв'язку з аудиторією [60, с. 90].

Таким чином, вплив телебачення та цифрових медіа на мовну культуру є надзвичайно значущим. Як зазначає Левченко, подальше поширення ненормативної лексики через медіа може змінити уявлення про прийнятність таких форм у публічному просторі. Це підтверджує необхідність подальшого дослідження цього феномену та розробки рекомендацій для регуляції медіа-контенту. У підсумку, телебачення та нові медіа активно впливають на мовні

стандарти, впроваджуючи ненормативну лексику у суспільне мовлення. Це явище потребує комплексного аналізу з урахуванням його соціокультурних та етичних аспектів.[27, с. 35]

1.2 Огляд досліджень щодо ролі телебачення у формуванні мовних стандартів.

Телебачення значно змінилося в пострадянській Україні, де його роль у формуванні публічного дискурсу та мовних норм стала ще більш помітною. Згідно із дослідженням Зенона Дмитровського, організація телевізійної роботи впливає на те, як українська мова подається в медіа. Зенон Дмитровський підкреслює важливість розуміння історичного розвитку українського телебачення як основного етапу для оцінки його ролі у формуванні мовних стандартів через медіа. [11 с.45] На українських телеканалах, таких як 1+1, ІнтертаУТ-1, якість мови змінюється з часом. Як зазначає Колядич, канали 1+1Інтер містять значну частину російськомовного контенту, що впливає на мовні звички глядачів. Колядич зазначає, що домінування російської лексики та розмовних виразів, особливо в прайм-таймі, ускладнює просування української мови як стандартної в медіа. [23, с. 55]

Впливає на мовні стандарти також наявність мовних помилок в прямому ефірі. Дослідження Білогораць та Нечипір підкреслюють, що під час новинних програм, таких як «ТСН» та «Вікна», часто трапляються фонетичні, граматичні та стилістичні помилки. Ці помилки часто виникають через недостатнє володіння українською мовою ведучими, багато з яких використовують російські колоквіалізми чи жаргон через звичку. Тому це питання ускладнювалося довгий період домінування російськомовних медіа в країні та призводило до зниження мовної чистоти в українських ефірах. Навіть під час повномасштабного вторгнення, хоч вже посилили закон про заборону російської, все ж ми можемо спостерігати в ефірах цю мову від різноманітних експертів. «Мова телеведучих активно впливає на мовну практику, сприяючи

поширенню таких елементів, як просторіччя і жаргонізми, які стають частиною мовного арсеналу аудиторії» [23, с. 90]. [2, с. 71]

Також Медвідь та Волков зазначають «медіа - формують лексикон та мовні норми суспільства». [34 с. 82] Мова медіа-текстів суттєво впливає на сучасний мовний ландшафт, визначаючи які вирази стають нормою в публічному дискурсі. У цьому дослідженні вони підкреслюють необхідність того, щоб працівники медіа, а особливо телеведучі - були добре знайомі з нормами стандартної мови, щоб уникнути поширення нестандартних та неправильних мовних форм. Вони обговорюють, як неологізми, запозичені слова та жаргонізми часто проникають у основний медіа-контент, що може підривати мовну чистоту державної мови.

У дослідженнях Дмитровського та Баби́ча вони розповідають, що ненормативна лексика використовується в телевізійних програмах для того, щоб підвищити виразність мовлення та зробити його більш доступним для широкої аудиторії. Особливо це стосується гумористичних шоу та ток-шоу, в яких «мова повинна бути живою, емоційною та легкою для сприйняття». Ще є фактом те, що жаргони, ненормативна лексика краще привертають увагу глядачів. Але така стратегія може призводити до того, що в тому числі і неприязнь, агресія та грубість через мову стають звичними та навіть нормальними в реальному житті. Це підвищує ризик звикання глядачів до неї, і це може призвести до ослаблення мовних. Дмитровський наголошує: *«Медійний контент, у якому присутня ненормативна лексика, має потенціал для широкого поширення в суспільстві, що може змінити уявлення про культурні та мовні стандарти»* [11, с. 64].

Про це також у своїх дослідженнях говорять Штурнак та Колядич. Вони звертають увагу на канали 1+1 та Інтер, які є основними джерелами для мовної експериментальності в медіа. Вони часто використовують ненормативну лексику не тільки в розважальному контексті, але і новинних програмах. Штурнак пише, що «телебачення є важливим фактором для

формування мовних стандартів і навіть для трансляції певних соціальних стереотипів через мову»[62, с. 72]. На його думку, використання ненормативної лексики на каналах 1+1 або Інтер, має два основні наслідки: це з одного боку наближає контент до реальності життя, але з іншого воно розмиває межі між стандартною та ненормативною лексикою, створюючи нові мовні норми. Крім того, Колядич підкреслює, що «використання ненормативної лексики на телевізійних каналах є важливим аспектом соціальних змін, оскільки воно дозволяє досягти певної емоційної ідентифікації з глядачем, але водночас може призвести до загрози для мовної культури»[23, с. 89]. Це особливо важливо, коли мова йде про молодіжні програми, де вживаються лайливі вирази та певні нетрадиційні мовні форми. Підкамінна доповнює, що вплив телебачення на молодь особливо помітний у контексті популярних програм.[41, с. 150]

Білограць і Нечипір у своїх дослідженнях пишуть як медіа впливають на молодь, яка сприймає норму мовлення навіть там де вона вважається соціально не прийнятною. Програми, де активно використовується ненормативна лексика, можуть сприяти зміщенню норм для молоді. У роботі Білограць і Нечипір вони зазначають: «якщо телебачення відображає мовні зрушення у суспільстві, то його вплив на молодіжну аудиторію є суттєвим, оскільки в подібних програмах формуються мовні стереотипи, які поширюються серед підлітків та молоді»[2, с. 66]. Тому ненормативна лексика, яка з'являється в ефірі, може надовго залишатися в мовному обігу, навіть якщо вона порушує традиційні мовні норми. Через її активне використання в телевізійних програмах молодь сприймає такі вирази як норму, а не виняток, як зазначає Зенон Дмитровський. Це підтверджується тим, що молоді люди часто відтворюють ті мовні форми, що вони чують на телебаченні, адаптуючи їх до повсякденного використання. [11, с. 68]

У роботах Дмитровського, Колядич, та Білограць і Нечипір, вони всі зазначають що медіа є основним носієм мовних змін. Вони відображають

існуючі мовні тенденції, а також активно формують нові соціальні норми, змінюючи сприйняття того, що вважається прийнятним у публічному мовленні. Таке явище може призвести до того, що ми будемо все частіше бачити на телебаченні в контексті розважальних шоу таке спілкування, бо все більше з'являється серед молоді блогерів та публічних людей, котрі також висловлюються так щоденно, потім їх запрошують на ті самі шоу, де вони використовують ненормативну лексику так само, як в соціальних мережах і вважають це нормою. Колядич вказує, що якраз такі «Молодіжні» телеканали, як 1+1, СТБ або Новий канал, є основними агентами мовних змін, бо саме там часто дозволяється через бажання задовольнити аудиторію, запросити молодих цікавих людей, які звикли до такої лексики, до такої лексики звикла і їх аудиторія.[23, с. 80]. Білограць та Нечипір підтверджують: «Медіа, зокрема телебачення, активно формують нові мовні реалії, у тому числі через поширення нових лексичних одиниць, які з часом можуть стати стандартом»[2, с. 76].

Із даних досліджень ми можемо зробити висновок -ненормативна лексика, яка активно використовується на українських телеканалах, ставить під питання традиційні мовні стандарти та показує, як швидко змінюються соціальні норми щодо мови.[2, 9, 62]

Крім того, канали 1+1, Інтер, СТБ та Новий канал сприяють поширенню різноманітних мовних форм, серед яких часто присутня ненормативна лексика, що стає невід'ємною частиною телевізійного мовлення. Постійне використання таких виразів у програмних блоках формує нові мовні реалії, які не завжди відповідають стандартам культури мовлення. Поширення подібної лексики в публічному просторі змушує суспільство переглядати норми мови, що, безумовно, викликає дискусії щодо доцільності та етичності таких змін.

Таким чином, телебачення має величезний потенціал як позитивно, так і негативно впливати на мовну ситуацію в суспільстві. Воно сприяє розвитку

мовної гнучкості та адаптації, але й може призводити до розмивання мовних норм і втрати мовної чистоти. Важливим є те, що ненормативна лексика, використовувана в ефірі, не лише відображає реалії суспільства, але й активно формує ці реалії, встановлюючи свої норми, які впливають на поведінку і мовні звички широкої аудиторії українців. Тому важливо забезпечити мовну культуру в ефірі, чітко відділити стандарти і обмежити використання ненормативної лексики. Це допоможе запобігти відхилення від норм, встановлених у державному мовному законодавстві.

1.3. Методологія: аналіз контенту телевізійних програм, соціологічні дослідження, спостереження за мовною поведінкою аудиторії.

Аналіз контенту телевізійних програм є основним методом вивчення тенденцій використання ненормативної лексики у медіа. Цей підхід передбачає систематичний аналіз текстового та аудіовізуального контенту з метою виявлення частоти, контексту та мети використання ненормативної лексики. У програмах «Єпитання», «Хто зверху», «Супер мама» та «Кохання на виживання» ненормативна лексика часто виступає як засіб створення емоційного ефекту або підкреслення реалістичності конфліктних ситуацій. У серіалах «Голова» та «Будиночок на щастя» такі вислови використовуються для зображення персонажів із соціально маргіналізованими рисами або для акцентування гумористичних ситуацій. Такий аналіз дозволяє визначити мовні тенденції, їхню прив'язку до конкретних жанрів і аудиторій, а також вплив на суспільство. Він також розкриває, як медіа адаптуються до сучасних мовних трансформацій та впливають на формування нових норм.[15, 51, 24]

Соціологічні дослідження дають можливість зрозуміти ставлення глядачів до використання ненормативної лексики на телебаченні та її вплив на суспільну мовну культуру. Цей метод базується на використанні таких інструментів, як опитування, інтерв'ю та фокус-групи. Наприклад, у дослідженнях молодіжної аудиторії виявлено, що негативна лексика з медіа

часто переноситься у повсякденну комунікацію, підкріплюючи агресивну чи зневажливу поведінку. Програми на кшталт «Супер мама» або «Кохання на виживання» демонструють ситуації міжособистісного конфлікту, що посилюється використанням ненормативної лексики, впливаючи на сприйняття норм мовленнєвої етики. Такий аналіз дозволяє окреслити соціальні наслідки використання ненормативної мови у мас-медіа та формулювати рекомендації для її регулювання.[24]

Спостереження за мовною поведінкою аудиторії як методологічний підхід зосереджується на аналізі того, як телеглядачі інтегрують ненормативну лексику з медіа у свою повсякденну комунікацію. Наприклад, мовна поведінка молоді часто демонструє тенденцію до наслідування медіа-героїв, особливо з реаліті-шоу або популярних серіалів. Ці тенденції спостерігаються у випадках програм, як-от «Голова» чи «Будиночок на щастя», де ненормативна лексика стає засобом підкреслення характерів персонажів або гумористичних ситуацій. Таке спостереження дозволяє простежити довготривалий вплив медіа на мовну культуру, а також розробляти стратегії для зменшення негативного ефекту від використання ненормативної лексики.

Цей розширений підхід дозволяє всебічно вивчити феномен ненормативної лексики на телебаченні, окреслити його причини, наслідки та потенційні рішення для унормування у суспільному мовленні.

РОЗДІЛ II.

Теоретичні підходи до аналізу ненормативної лексики.

Ненормативна лексика є невід'ємною частиною будь-якої мови і має значний вплив на мовний процес та соціальні норми в суспільстві. Це особливий клас слів і виразів, що порушують мовні та моральні табу, що зумовлено соціальними, культурними і психологічними чинниками. Використання ненормативної лексики в суспільстві неоднозначне і завжди перебуває в контексті соціальних норм, суспільної ситуації та культурних трансформацій. Її застосування може варіюватися від повсякденного використання у певних соціальних групах до заборонених висловлювань в офіційних та публічних сферах. Ненормативна лексика часто служить інструментом, через який виражаються соціальні протиріччя та відносини між владою та опозицією, старшим і молодшим поколінням, а також між різними культурними групами.

Один з основних аспектів, що визначають використання ненормативної лексики, це зміна соціальних норм і уявлень про те, що є прийнятним у спілкуванні. Протягом історії мова проходила через етапи, коли деякі слова і вирази, які зараз сприймаються як абсолютно неприязні, були визнані нормою. Наприклад, у радянську епоху нецензурна лексика була майже повністю табуована в публічному просторі, в той час як сьогодні ці самі слова використовуються в медіа, популярних передачах, кіно і навіть політичних дискусіях. Це свідчить про зміни в соціальних уявленнях про мораль і етику, а також про соціальну легітимність ненормативних висловлювань у публічному дискурсі.

Загалом ненормативна лексика відіграє двояку роль: з одного боку, вона є маркером соціальних обмежень, з іншого – важливим елементом ідентифікації. Вона відображає ті соціальні верстви, де подібні вислови є прийнятними, а також способи комунікації між різними групами населення, де «незручні» слова можуть виступати як своєрідний протест або емоційне вираження. Більш того, наявність такої лексики в масових медіа може бути

інструментом для створення певного іміджу або стилю, особливо в контексті підліткової та молодіжної культури.

Проте потрібно зазначити, що в різних соціальних умовах ненормативна лексика може виконувати різні функції. У суспільствах, що перебувають на етапі соціальних або політичних змін, така лексика може стати інструментом протесту або способом вираження незгоди з існуючим ладом. В таких контекстах вона набуває статусу символу боротьби за права, свободу слова або національну ідентичність. Також важливо, що ненормативна лексика в мас-медіа може мати функцію чистоти і жорсткості мови, що іноді відповідає сучасним вимогам до виразності і динамічності комунікацій.

Сучасне використання ненормативної лексики також набуває специфічних рис в залежності від медіа-середовища. Якщо раніше подібна лексика в основному була спрямована на обмежене коло спілкування або використовувалася у певних соціальних групах, то тепер вона широко представлена в засобах масової інформації. У певних типах програм — таких як ток-шоу, комедійні передачі або музичні кліпи — ненормативна лексика може бути частиною іміджу або бренду. Її використання в медіа обґрунтовується бажанням залучити увагу глядача, зберігати актуальність передачі та відповідати на потреби сучасної аудиторії, яка звикла до більш відкритих форм вираження емоцій і думок.

Водночас в інших форматах телебачення, таких як новини або науково-популярні програми, наявність ненормативної лексики може бути сприйнята як порушення етичних стандартів. Такі медіа зобов'язані слідкувати за мовними нормами, оскільки від них залежить формування уявлень про те, що є нормою в суспільстві. Цей парадокс між використанням ненормативної лексики в «легальних» сферах та її заборонаю в інших частинах медіа також підкреслює складність формування мовних норм і стандартизації мови у медіапросторі.

Мовні процеси, що супроводжують використання ненормативної лексики, активно досліджуються у різних наукових напрямках, зокрема в лінгвістиці, соціології та культурології. Враховуючи цей контекст, важливо зазначити, що розгляд ненормативної лексики в рамках телевізійних програм вимагає комплексного підходу, що включає аналіз соціальних, психологічних та культурних аспектів її використання. Саме тому, дослідження взаємозв'язку ненормативної лексики та її впливу на формування мовних стандартів є актуальним і важливим напрямком сучасних лінгвістичних досліджень.

Дослідження Хомякова зосереджуються на функціях ненормативної лексики в медіа, а також на її психологічному та соціологічному впливі на аудиторію. Особливо важливим є питання, як медіа за допомогою ненормативної лексики можуть формувати соціальні стереотипи і змінювати сприйняття певних груп чи інститутів у суспільстві.[59]

Телебачення є одним з найпотужніших засобів масової комунікації, що має значний вплив на формування мовних норм, оскільки здатне охопити величезну аудиторію. Воно виконувало, виконує і буде виконувати роль медіатора між різними соціальними групами, забезпечуючи передавання інформації та культури, а також моделюючи способи спілкування. Протягом останніх десятиліть телебачення стало важливим інструментом формування мовних стандартів у суспільстві, адже воно не тільки відображає, а й активно задає соціальні, політичні та культурні тенденції. Його здатність впливати на мовні норми полягає в тому, що телебачення є доступним і популярним медіа-форматом, який дозволяє мільйонам людей одночасно спостерігати за спілкуванням і мовними практиками інших.

З точки зору лінгвістики та соціології, телебачення можна вважати соціальним конструктором, оскільки воно не просто транслює слова та вирази, але й активно формує уявлення про те, яка мова є «правильною» та «нормативною» в певному суспільстві. Важливим аспектом є те, що телебачення дає змогу візуально та аудіально сприймати мовленнєві зразки,

що надає потужний імпульс для їхнього засвоєння. Глядачі не тільки слухають, але й спостерігають за поведінкою мовців, що в свою чергу впливає на адаптацію певних мовних форм і норм.

Сьогодні важливість телебачення як засобу масової комунікації та формування мовних норм підтверджується його центральною роллю в житті суспільства. Завдяки регулярним ефірам новин, ток-шоу, розважальних програм і серіалів, телебачення не тільки повідомляє факти, але й формує оцінки, емоції та сприйняття світу, що включає мову. Як засіб, що має величезний вплив на сприйняття реальності, телебачення є інструментом культурної продукції, що через повторення та поширення певних мовних зразків встановлює норми та моделі спілкування. Програми, які мають на меті освітні або розважальні функції, часто змінюють мовні стандарти, зокрема вдаючись до введення нових слів, виразів або навіть цілих стилістичних конструкцій.

Особливо важливим є використання ненормативної лексики в таких форматах, як ток-шоу, гумористичні передачі, а також в фільмах і серіалах. Відповідно до сучасних тенденцій, багато телеканалів активно включають елементи, що викликають емоційний відгук у глядача: нецензурні вирази, агресивний тон або сатира на політичні й соціальні реалії. Це може бути частиною рекламних стратегій, адже зміст, який викликає шок або зацікавленість, здатен привернути увагу аудиторії та підвищити рейтинг передачі. Такий тип контенту має безпосередній вплив на формування мовних стандартів, адже часто це є тим, що люди починають використовувати в повсякденному житті.

Телебачення також служить містком між різними поколіннями і соціальними класами, формуючи стандарти мовлення через універсальність свого впливу. Програми для молоді, наприклад, мають тенденцію до більш вільного використання мови, що відображає тенденції в поп-культурі та надає більш демократичний вигляд мовленню. Однак такі зміни в мовних практиках,

хоча і призводять до розширення лексикону та появи нових виразів, можуть мати й певні наслідки для мовної культури. Зростаюче використання ненормативної лексики на екрані може привести до її соціальної легітимізації, а отже, до зміщення меж того, що вважається нормальним чи припустимим в реальному житті.

Важливу роль у процесі стандартизації мовних норм через телебачення відіграють журналісти, ведучі та актори, адже вони є моделями для багатьох глядачів. Їх мовні практики, навіть випадкові або стилістично ненавмисні, можуть закріпити певні мовні форми у широкому колі. Особливо це стосується мовлення новинних ведучих, які повинні дотримуватися стандартів правильного мовлення та етики. Водночас використання нецензурних або агресивних виразів у розважальних передачах здатне формувати уявлення про «легітимність» таких форм мови, що в свою чергу може вплинути на соціальні норми.

У цьому контексті важливо розглядати телебачення як інструмент, що відображає соціальне та культурне становище суспільства на певний момент часу. Оскільки медіа є складовою частиною глобалізованого світу, вони піддаються впливу як міжнародних тенденцій, так і локальних соціальних перетворень. В Україні, наприклад, глобалізація медіапростору та наявність іноземних телеканалів призводять до адаптації не тільки мовних, але й культурних норм, що включає вплив іноземних мов, зокрема російської та англійської, на українське мовлення. Це відображається на змінах у лексиконі, а також на стилістиці та виборі виразів у телевізійних програмах.

Таким чином, важливість телебачення як засобу масової комунікації полягає не тільки в передачі інформації, але й у визначенні мовних норм, які в подальшому втілюються в суспільстві. Телебачення є важливим інструментом, через який спостерігачі можуть сприймати зміни в мовній культурі, а самі мовні стандарти постійно змінюються під впливом медіа, соціальних трансформацій та глобальних культурних процесів.

Ненормативна лексика займає важливе місце в мовознавчих дослідженнях, оскільки вона є однією з основних складових сучасних мовних практик і має значний вплив на розвиток мови як засобу комунікації. Під ненормативною лексикою розуміють слова, вирази та мовні конструкції, що не відповідають встановленим мовним нормам і зазвичай вважаються забороненими або неприйнятними з морально-етичних чи соціальних причин. Це можуть бути нецензурні слова, жаргонізми, сленг, а також вирази, що порушують правила літературної мови. Ненормативна лексика, як правило, не використовується в офіційному мовленні, але вона є невід'ємною частиною багатьох соціальних груп, особливо серед молоді, а також у розмовному та медійному мовленні.

Загалом, визначення ненормативної лексики має кілька аспектів. Лінгвістично це поняття зазвичай охоплює таку лексику, що не відповідає нормам, встановленим граматиною, орфографією та стилістикою літературної мови. Вона може включати нецензурні слова та вирази, які сприймаються як грубі, образливі або неетичні, а також емоційно забарвлені форми, які характеризуються негативною або агресивною спрямованістю. У зв'язку з цим ненормативна лексика має виражену емоційну забарвленість, що дозволяє їй виконувати функцію емоційного та експресивного акцентування в комунікації.

Важливо зазначити, що ненормативна лексика не є однорідною, вона може бути обумовлена різними соціальними, культурними та історичними факторами. Існують вирази, що вважаються абсолютно неприпустимими в одному культурному контексті, але цілком прийнятними в іншому. Наприклад, в одних суспільствах використання нецензурних слів у публічному просторі може бути суворо забороненим, в той час як в інших, наприклад, у середовищі певних субкультур або на телебаченні, така лексика може бути прийнятою. Лінгвісти, аналізуючи ненормативну лексику,

враховують контекст її вживання, а також фактори, що сприяють її появі та поширенню в мовній практиці.

Ненормативна лексика займає своєрідну позицію в лінгвістичних дослідженнях. З одного боку, вона є свідченням змін у мовних нормах і тенденціях, які відображають соціальні трансформації та зміни в суспільних уявленнях про мораль, етику та культурні цінності. Її використання може виступати маркером соціальних груп, які прагнуть виокремити свою ідентичність через мову, а також символом протесту або зневаги до існуючих норм. З іншого боку, ненормативна лексика може бути важливим інструментом у мовному розвитку, оскільки саме через порушення мовних норм часто з'являються нові слова і вирази, що з часом можуть отримати статус літературних.

В рамках лінгвістичних досліджень ненормативна лексика аналізується через різні підходи: соціолінгвістичний, психолінгвістичний, а також через теорії мовної політики та культурної комунікації. Соціолінгвісти часто розглядають ненормативну лексику як елемент соціальної ідентичності, оскільки її використання зазвичай пов'язане з певними соціальними або культурними групами. Психолінгвісти досліджують вплив ненормативної лексики на когнітивні процеси, зокрема на сприйняття та емоційне реагування на мову. Крім того, ненормативна лексика є важливим об'єктом для вивчення в контексті масових медіа, зокрема в телевізійних програмах, де вона може виконувати роль маркеру стилю або засобу привернення уваги аудиторії.

Дослідження ненормативної лексики в лінгвістичній науці розглядається через декілька основних напрямків. Перший з них полягає у вивченні функцій ненормативної лексики в комунікації. Вчені відзначають, що такі вирази можуть виконувати різноманітні функції: емоційну (для вираження гніву, радості чи здивування), соціальну (для демонстрації приналежності до певної групи) та ритуальну (використання в особливих соціальних ситуаціях). Другий напрямок дослідження стосується аналізу

соціальних та культурних аспектів, адже роль і статус ненормативної лексики в суспільстві змінюється з часом. Наприклад, те, що колись вважалося неприязним і забороненим, з часом може бути прийняте або навіть легітимізоване в певних соціальних колах. Аналіз ненормативної лексики в телевізійному контексті допомагає визначити вплив медіа на мовні стандарти і культурні норми, а також з'ясувати, яким чином мовні зміни впливають на суспільну свідомість.

В лінгвістичних дослідженнях ненормативна лексика зазвичай поділяється на кілька основних категорій, серед яких можна виокремити: заборонену, емоційно забарвлену, нецензурну лексику, а також сленг і жаргонізми, що активно використовуються в певних соціальних групах.

Заборонена лексика є однією з основних категорій ненормативної лексики. До неї належать слова та вирази, що вважаються неприязними або неетичними в конкретному соціальному середовищі. Це можуть бути вислови, що мають образливий або агресивний характер, пов'язані з расовими, етнічними, гендерними або іншими дискримінаційними стереотипами. Зазвичай, використання такої лексики вважається порушенням соціальних норм і може призводити до соціальних санкцій. Заборонена лексика виявляється в різних соціальних сферах, включаючи медіа, політику, а також у повсякденній комунікації. Цей тип лексики, зазвичай, не використовується в офіційних або культурних контекстах, проте в певних ситуаціях, наприклад, у протестних або кримінальних середовищах, може бути прийнятий як форма вираження протесту чи конфлікту.

Емоційно забарвлена лексика охоплює слова і вирази, що використовуються для вираження емоційних реакцій мовця. Ці вислови часто спрямовані на створення певної емоційної атмосфери або на підсилення емоційного ефекту від комунікації. Емоційно забарвлена лексика може включати не тільки негативні емоції, як гнів, злість, страх або зневага, але й позитивні емоції, такі як захоплення або здивування. Важливим аспектом цієї

категорії є те, що вона не обов'язково має агресивний або образливий характер, хоча й може використовуватися з метою викликати емоційний резонанс у слухача. До емоційно забарвленої лексики належать, зокрема, лайливі вирази, які іноді не є нецензурними, але все ж порушують загальноприйняті норми етикету. Наприклад, в деяких культурних контекстах слова «дурень» чи «тупий» є емоційно забарвленими, але не є нецензурними.

Нецензурна лексика є однією з найбільш визнаних форм ненормативної лексики, що включає в себе слова і вирази, які вважаються неприязними, грубими або шокуючими за своєю природою. Ця категорія охоплює різноманітні форми мовлення, які зазвичай асоціюються з низьким рівнем культури і соціальної непристойності. Нецензурні вирази можуть включати грубі слова на адресу особистості, вирази сексуального характеру, а також сленгові вирази, що мають непристойне значення. У багатьох культурах використання такої лексики в публічному просторі є неприязним, а її застосування може призвести до соціальних наслідків, таких як осуд або навіть санкції.

Водночас, існує інший аспект нецензурної лексики, який полягає в її соціальній легітимізації в певних контекстах. Наприклад, у художніх творах, кіно, на телебаченні або в популярних піснях, нецензурна лексика може бути використана як засіб вираження емоцій, створення характеру чи атмосфери. В таких випадках вона може навіть отримати певну соціальну або культурну прийнятність, хоча за межами цих контекстів її використання продовжує бути забороненим.

Жаргон і сленг є ще однією важливою категорією ненормативної лексики, хоча й не завжди сприймаються як заборонені. Жаргон – це мова, характерна для певної професійної чи соціальної групи, що дозволяє її членам відрізнятись від інших за допомогою специфічної лексики та виразів. Сленг, у свою чергу, є менш формальним варіантом мови, часто використовується молоддю або певними соціальними підгрупами для підкреслення їхнього

соціального статусу або ідентичності. Хоча жаргон і сленг можуть мати ненормативний характер, вони не завжди є неприязними або агресивними, і часто використовуються в неформальному спілкуванні, наприклад, у музичних жанрах або на неофіційних форумах і соціальних мережах.[27]

У лінгвістичних дослідженнях категорії ненормативної лексики активно аналізуються з різних точок зору. Так, соціолінгвісти вивчають роль цієї лексики в формуванні мовної ідентичності та соціальних груп, психолінгвісти звертаються до її впливу на емоційне сприйняття та когнітивні процеси, а культурологи аналізують її вплив на соціальні норми та культурні трансформації. Не менш важливим є також дослідження медіа-простору, де ненормативна лексика набуває особливого значення, адже вона часто є частиною комунікаційної стратегії, що привертає увагу до тих чи інших тем.[22]

Загалом лінгвістичні категорії ненормативної лексики є важливою складовою мовних досліджень, оскільки вони дозволяють не лише зрозуміти, як мова функціонує в конкретних соціальних умовах, але й проаналізувати зміни в мовних нормах, що відбуваються у зв'язку з еволюцією суспільства.

2.2. Функції ненормативної лексики у комунікації.

Ненормативна лексика, що включає нецензурні вирази, жаргон, сленг та інші мовні елементи, які не відповідають стандартним мовним нормам, виконує важливі функції у комунікації. Її використання в розмовному мовленні, медіа-просторі, а також в інших сферах комунікації має широкий спектр значень і цілей. Перш за все, ненормативна лексика виконує виражальну, емоційну, соціальну, психологічну та навіть естетичну функції, допомагаючи індивідуумам ефективно передавати свої думки та почуття, а також підтримувати соціальні зв'язки. Водночас вона може бути інструментом маніпуляції та конфлікту, коли її застосування спрямоване на певні соціальні чи політичні цілі. У цьому контексті функції ненормативної лексики в комунікації є складними й багатоаспектними, і залежно від ситуації та

контексту, вона може мати як позитивний, так і негативний вплив на процес спілкування.

Одна з основних функцій ненормативної лексики - це її здатність виражати емоції, що важливо для комунікації в реальному житті. Використання таких слів дозволяє мовцю інтенсивніше та яскравіше передавати свої почуття. Це може бути як вираження агресії, так і збудження, радості, захоплення чи іронії. Вона стає засобом сильного емоційного впливу, оскільки саме через грубі або брутальні слова мовці здатні виявляти свою емоційну реакцію на ситуацію чи подію. Наприклад, коли людина обурена або розчарована, вона може використовувати нецензурні вирази, щоб підсилити вираз негативних емоцій. Аналогічно, в позитивних емоційних ситуаціях певні нецензурні вирази можуть бути вжиті для вираження емоційної «брутальності» чи захоплення (наприклад, у сучасних молодіжних колах). Така лексика допомагає створити емоційну атмосферу у спілкуванні, що робить його більш інтенсивним та «живим».

Ще одна функція де ненормативна лексика є важливим інструментом для формування та підтримки соціальних зв'язків. Вона дозволяє створювати ідентичність певної групи, включаючи представників різних субкультур, молодіжних та професійних кіл. Використання такої лексики дає змогу членам соціальної групи проявляти свою приналежність до певної спільноти, зокрема через спільне вживання специфічних слів і виразів. Жаргон і сленг, які є частиною ненормативної лексики, виконують функцію соціальної диференціації, вони служать для відокремлення одних груп від інших, сприяючи формуванню особливого мовного коду, який зрозумілий тільки певним людям. В свою чергу, це може забезпечувати групову згуртованість та зміцнення соціальних зв'язків між її учасниками. У таких випадках, ненормативна лексика виступає як маркер групової ідентичності, що забезпечує солідарність серед учасників спільноти.

Ненормативна лексика також має важливу психологічну функцію, пов'язану з її здатністю виступати як механізм психологічного розвантаження. Використання нецензурних слів може бути способом виплеску накопичених негативних емоцій, що допомагає зняти напругу і стрес. Це явище є характерним в ситуаціях, коли людина відчуває агресію, фрустрацію або гнів. Використання грубих або образливих слів може виступати як інструмент самовираження і полегшення внутрішнього напруження. Однак важливо зазначити, що така практика може мати й негативні наслідки для емоційного стану, якщо зловживати ненормативною лексикою як способом розрядки емоцій. Водночас, психологічний ефект від вживання такої лексики може бути позитивним у певних контекстах, зокрема в короткострокових ситуаціях, коли необхідно швидко вивільнити свої емоції.

Наступна функція - маніпулятивна. Вона здатна формувати емоційний фон комунікації, залучати увагу або створювати певний імідж для мовця чи організації. Наприклад, використання нецензурних виразів у політичних дискусіях або на телебаченні може бути частиною стратегії привернення уваги, а також створення образу незалежного, правдивого або відкритого мовця. У медіа та шоу-бізнесі ненормативна лексика часто використовується для привернення уваги до конкретних тем чи проблем, створюючи тим самим ефект шоку, який збуджує цікавість у глядачів та підвищує рейтинг. Крім того, вона може бути застосована як інструмент для зміщення фокусу з певних важливих тем або для маніпуляції думками та емоціями аудиторії.[35]

Ненормативна лексика може також виконувати іронічну та гумористичну функцію. В таких випадках вона використовується для створення певного ефекту сміху або іронії, коли грубість або нецензурні вирази сприймаються як частина комічного ефекту. У фільмах, гумористичних шоу або комедіях використання ненормативної лексики може бути засобом підсилення комічної ситуації, де слова, які зазвичай сприймаються як неприязні, стають частиною смішного контексту. Ця функція також

виявляється в популярній музиці та медіа, де нецензурна лексика може бути частиною комедійної образності або пародії на певні соціальні явища.

2.3. Психолінгвістичний аспект сприйняття ненормативної лексики аудиторією.

Одним з найбільш суттєвих аспектів психолінгвістичного сприйняття ненормативної лексики є її здатність викликати емоційні реакції у слухачів. Важливо, що емоції, які виникають у процесі сприйняття таких виразів, можуть бути як негативними, так і позитивними, і залежать від контексту, у якому ці вирази використовуються. Наприклад, у ситуаціях, коли ненормативна лексика є частиною агресивного або образливого висловлювання, вона може викликати відчуття обурення, гніву або зневаги у слухачів. У такому випадку така лексика виступає як своєрідний інструмент емоційного впливу, спрямованого на підсилення емоційного ефекту від повідомлення. Водночас, у комічних або іронічних ситуаціях, ненормативна лексика може бути сприйнята як частина гумору або як інструмент створення певного соціального контексту, що може викликати сміх або здивування.

Психологічно цей ефект можна пояснити через механізм когнітивного дисонансу, коли невідповідність між нормами мови і емоційним зарядом висловлювання може викликати сильні емоційні реакції. Використання ненормативної лексики, особливо в ситуаціях, де вона є неприязною або неочікуваною, зазвичай активує інтенсивні емоційні реакції слухача, що підсилює сприйняття комунікації.

З точки зору когнітивної лінгвістики, ненормативна лексика має специфічний вплив на процеси пам'яті і запам'ятовування. Це пов'язано з тим, що емоційно заряджені слова, особливо ті, що містять ненормативну лексику, зазвичай краще запам'ятовуються завдяки їх високій емоційній виразності та здатності привертати увагу. Вчені відзначають, що емоційно забарвлені слова, і зокрема нецензурні вирази, активують нейропсихологічні процеси, які

пов'язані з посиленням уваги та мотивацією до запам'ятовування. Це означає, що такі слова здатні зберігатися в пам'яті надовго, навіть якщо вони були почуті або побачені лише один раз.

Крім того, ненормативна лексика може сприяти посиленню впливу комунікації на аудиторію. Наприклад, у рекламі або в медіа, де для досягнення емоційного ефекту часто використовуються такі вирази, це дозволяє швидше привернути увагу до продукту або повідомлення, що зберігається в пам'яті глядача або слухача. Однак варто зазначити, що у деяких випадках такий тип лексики може мати зворотний ефект і спричиняти відторгнення аудиторії, якщо він сприймається як надмірно агресивний чи неприйнятний.

У культурах, де існує сильний соціальний тиск щодо правильності та моральності мови, використання нецензурних слів може викликати сильне негативне сприйняття і навіть соціальну ізоляцію. Наприклад, у консервативних культурах чи релігійних середовищах застосування ненормативної лексики може спричинити осуд і критику. Однак у певних соціальних групах або молодіжних середовищах така лексика може мати позитивне сприйняття, виступаючи як символ незалежності, протесту або ідентичності. В таких випадках ненормативна лексика може навіть бути сприйнята як форма креативного самовираження або способу створення «культурного простору», де таке мовлення є нормою. З іншого боку, коли ж ненормативна лексика виходить за межі соціально прийнятих норм і використовується в публічному чи професійному контексті, вона може викликати відчуття дискомфорту та соціального конфлікту.

Психолінгвістичний аналіз також вказує на важливість соціальних стереотипів у процесі сприйняття ненормативної лексики. Відносно того, чи буде вона сприйнята як нешкідливе вираження емоцій чи як неприйнятний і грубий вираз, значну роль відіграють соціальні і культурні стереотипи. Люди, які належать до певних соціальних груп, можуть сприймати такі слова в

залежності від того, як вони формували уявлення про ці вирази через власний досвід, культурні та моральні цінності.

Наприклад, для людей, що виростили в середовищі, де ненормативна лексика була частиною повсякденної мови, така лексика може не мати сильного негативного забарвлення, в той час як для тих, хто виріс у більш консервативному середовищі, вона буде сприйматися як абсолютно неприйнятна. Таким чином, соціальні фактори й стереотипи можуть значно варіювати вплив ненормативної лексики на когнітивні процеси і емоційні реакції.

Вона також має значний вплив на групову динаміку та взаємодії в колективах. У соціальних групах, де використання нецензурної лексики є нормою, вона може зміцнювати групову солідарність і відчуття приналежності. В таких групах застосування таких виразів може виступати як засіб «визначення своїх», що створює певний психологічний комфорт серед учасників. Водночас, у більш гетерогенних або офіційних групах, де така лексика є неприйнятною, її використання може призвести до конфліктів і соціального відчуження.

Війна в Україні є тим контекстом, у якому ненормативна лексика набула особливого значення як в особистій комунікації, так і в медіа-просторі. В умовах війни ненормативна лексика виконує не лише традиційні емоційні та соціальні функції, але й набуває нових аспектів, таких як вираження агресії, психологічного стресу, а також становлення ідентичності через мову. Війна стає тим соціальним та культурним фоном, у якому мова змінюється, адаптується до нових реалій, і ненормативна лексика стає частиною цього процесу.

Однією з основних функцій її в умовах війни є вираження сильних емоцій. Війна – це постійне переживання агресії, болю, горя та страху, що викликає у людей необхідність виражати свої почуття через мову. В умовах конфлікту ненормативна лексика стає інструментом емоційного

розвантаження, а її використання в медіа та особистій комунікації допомагає передати інтенсивність переживань, таких як гнів, ненависть до ворога або сум за втраченими близькими.

Важливою особливістю є те, що в умовах війни сприйняття ненормативної лексики стає більш «нормативним» в певних колах, де мова насичується емоціями, які виходять за межі стандартних культурних норм. Вирази ненависті та гніву використовуються для вираження національної солідарності та обурення щодо агресора. Це можна побачити в публічних виступах політиків, у соцмережах та в медіа, де ненормативна лексика може стати символом боротьби за свободу і територіальну цілісність.

Психолінгвістично, під час війни відбувається посилення емоційного забарвлення мови, що проявляється в різкому зростанні використання ненормативних слів у міжособистісній комунікації, що дозволяє передавати внутрішній стан осіб, які переживають жакливі емоційні навантаження.[60]

Мова під час війни – це не лише засіб комунікації, але й інструмент соціальної згуртованості. В умовах стресу і боротьби за незалежність українці починають використовувати ненормативну лексику як маркер своєї ідентичності, що допомагає створити певну згуртованість у громадах, що переживають спільні труднощі. Особливо важливою є роль ненормативної лексики у війні в контексті медіа. В умовах інформаційної війни, де кожне слово має значення, використання емоційно забарвленої мови, зокрема агресивної, може бути як стратегією привернення уваги.

Українська мова під час війни проходить своєрідну трансформацію, набуваючи нових виразів і форм, що відображають соціальні та культурні зміни. Відзначено, що у військових умовах значно зріс інтерес до термінів, пов'язаних із військовою темою та боротьбою за незалежність, а також появи нових нецензурних виразів, що мають військове або політичне забарвлення.

Ненормативна лексика, що використовувалася в побуті чи у неформальних колах до війни, набуває нового контексту і значення,

перетворюючись на важливий інструмент самовираження і позиціонування. Вона стає способом висловити протест або підтримку національної боротьби.

У медіа простір під час війни ненормативна лексика має величезний вплив на сприйняття як внутрішніх, так і зовнішніх подій. З одного боку, використання грубих, агресивних висловів у новинах або публічних виступах дозволяє передати атмосферу напруги, а з іншого – може призвести до зміщення фокусу на емоційну складову, зменшуючи важливість фактичної інформації. Психолінгвістичні дослідження вказують на те, що в медіа ненормативна лексика використовується як один із способів посилення емоційного ефекту, що сприяє кращому запам'ятовуванню ідеї або повідомлення. У таких випадках груба лексика стає важливим інструментом, що активно залучає увагу глядача, підсилюючи ефект від медіа-контенту.

РОЗДІЛ III.

Теоретичні проблеми унормування ненормативної лексики на телебаченні.

3.1. Загальний контекст використання ненормативної лексики в суспільстві і його вплив на телебачення.

Телебачення в Україні з часу незалежності стало важливим інструментом формування не тільки мовних, але й культурних і соціальних норм. Коли мова йде про державні чи суспільні програми, то на телебаченні чітко визначено, які мовні форми є допустимими, а які –ні. Це стосується як літературної мови, так і діалектів чи сленгу, що знаходять своє місце в медіапросторі. Мовні норми на телебаченні формуються з урахуванням

конкретних соціальних та культурних факторів, а також орієнтації на вимоги суспільства. На практиці це означає, що телевізійні канали, які хочуть зберегти аудиторію, прагнуть до того, щоб їх програми відповідали суспільним уявленням про «правильне» мовлення.

Зміни, які відбуваються в соціумі, також відображаються на мовних нормах телевізійних програм. Так, на початку незалежності України основна мовна модель на телебаченні була орієнтована на російську мову, однак з розвитком національної ідентичності та українізацією медіа-середовища значною мірою змінився мовний ландшафт, і українська мова стала більш активно використовуватись в телевізійному контенті. Це сприяло формуванню нових мовних стандартів, де українська мова здобувала більше поваги та статусу, хоча її використання в певних жанрах все ще залишається проблематичним.

Телевізійні програми є основним джерелом впливу на мовні уподобання громадян, адже телевізійний ефір має величезні охоплення. Програми новин, ток-шоу, розважальні шоу або серіали передають мовні зразки, що сприймаються як соціально прийнятні. Цей процес активно розвивається і в умовах соціальних трансформацій, коли українське суспільство переживає періоди політичних і культурних змін.

Новини на телебаченні традиційно вважаються найбільш «стандартизованими» з точки зору мови, оскільки вимоги до коректності в таких програмах є високими. Це забезпечує передачу точних і зрозумілих повідомлень для широкої аудиторії. Використання мовних стандартів в новинах сприяє формуванню загальноприйнятих норм щодо того, як має звучати офіційна мова. Ведучі новин є моделями мовної поведінки, і їх мовлення зазвичай має чітке дотримання граматичних і стилістичних норм. Це дозволяє сприяти формуванню уявлень про те, як повинна звучати мова в офіційних контекстах.

Ток-шоу та інші розважальні програми зазвичай дозволяють більше мовної свободи, але навіть тут є певні норми, яких дотримуються ведучі і гості передачі. Ці програми, хоча й більше орієнтовані на емоційну складову, все ж намагаються дотримуватись прийнятих етикетних норм, навіть якщо вони використовують елементи неформальної мови чи жаргону.

3.2. Важливість телебачення як засобу масової комунікації та його роль у формуванні мовних норм.

Телебачення, на відміну від інших медіа, має особливі переваги у формуванні мовних норм. Оскільки воно поєднує в собі зорове та слухове сприйняття, телебачення має унікальну здатність впливати на соціум через мовлення. Як зазначає О.М. Медвідь, у сучасних медіапрограмах можна спостерігати явне поєднання офіційної мови та неформальних мовних форм, таких як сленг, жаргонізми, а також запозичення з інших мов, зокрема англійської. Таке явище сприяє виникненню нових мовних стандартів, що відображають соціокультурні трансформації та зміни в суспільному житті. Це стосується як мовної лексики, так і граматичних конструкцій, які поступово набувають популярності завдяки їхній присутності в медіа.

Згідно з результатами досліджень, кожен телевізійний канал чи програма має свій унікальний мовний стиль, який визначає, які лексичні та граматичні конструкції є прийнятними, а які — ні. При цьому телебачення відіграє важливу роль у нормалізації певних мовних форм, які поступово стають частиною повсякденного мовлення. Це стосується як високого рівня мовної культури, зокрема в новинних та публіцистичних програмах, так і зниження мовних стандартів у розважальних програмах, де часто використовуються елементи вуличної мови та сленгу.

Важливо зазначити, що телебачення також активно формує мовні уподобання через популяризацію певних мовних виразів і слів. Мовні інновації, що з'являються в медіа, часто стають частиною загального мовного простору і вкорінюються у мовленні широкої аудиторії. Це дозволяє

телебаченню значно впливати на те, як люди використовують мову в повсякденному житті, забезпечуючи масове засвоєння нових мовних стандартів.

Як зазначає О.М. Зайцева, одним з основних аспектів впливу телебачення на мовні норми є варіативність мовної норми, що проявляється через постійну зміну мовних форм. Мова на телебаченні піддається певним змінам, адже вона адаптується до сучасних соціокультурних реалій, зокрема до глобалізації та мультикультуралізму. Це веде до виникнення нових мовних форм, що активно використовуються у телепрограмах і фільмах. Також зазначають дослідники, телебачення є основним елементом інфосфери, оскільки воно має змогу створювати і розповсюджувати інформацію, яка впливає на свідомість глядачів і формується в медіа середовищі. У цьому контексті воно і відображає події, і активно конструє їх, надаючи інформації певну ідеологічну та культурну модальність.

Важливо, що через телебачення транслуються ідеї та цінності, які визначають, якою має бути правильна мова, як треба висловлюватися у різних соціальних контекстах. Це може спричинити зниження мовних стандартів, а також призвести до поширення стереотипів, що не відповідають культурним та соціальним нормам. Потрібно знайти баланс між збереженням мовної традиції та адаптацією до нових реалій. Для цього треба забезпечити високий рівень мовної освіти журналістів та телеведучих. Оскільки телебачення є важливим агентом соціалізації, воно визначає, як повинна звучати державна мова, формуючи мовну ідентичність нації.

3.3. Визначення ненормативної лексики та її місце в лінгвістичних дослідженнях.

Ненормативна лексика, як зазначають лінгвісти — це мова, що не відповідає нормативам літературної мови. Вона включає у себе нецензурні слова та вирази, які часто сприймаються як грубі, образливі або неетичні, а також різноманітні форми мови, що використовуються в неформальних

умовах, таких як жаргон чи сленг. Вона виражену емоційну забарвленість, завдяки якій вона часто використовується для вираження агресії, гніву, радості чи інших емоційних станів. Проте в деяких контекстах ця лексика може бути прийнятною або навіть легітимною, зокрема у творчих або субкультурних середовищах різні категорії ненормативної лексики..

Соціолінгвістичний підхід: аналізує роль ненормативної лексики як маркера соціальних груп. Її використання часто пов'язане з ідентифікацією певної соціальної або культурної групи, що прагне виокремити себе через свою мову. Наприклад, жаргон та сленг можуть бути інструментом для створення групової ідентичності, а також способом підкреслення приналежності до певної субкультури або професійної групи.

Психолінгвістичний підхід: акцентує увагу на когнітивних та емоційних аспектах використання ненормативної лексики. Психолінгвісти досліджують, як ці вирази впливають на емоційний фон мовлення, як вони можуть підсилювати емоційну виразність і як на них реагують слухачі чи читачі. Наприклад, дослідження показують, що використання нецензурної лексики може викликати у слухача сильні емоційні реакції, що робить мову більш емоційно насиченою.

Культурологічний підхід: дозволяє зрозуміти, як ненормативна лексика відображає культурні трансформації та соціальні норми. В історії мовлення певні слова і вирази, які колись вважались неприязними, з часом можуть отримати нову соціальну легітимність. Наприклад, деякі нецензурні слова, що раніше були табу, сьогодні використовуються в публічному дискурсі, особливо в медіа і культурних індустріях. Це свідчить про зміну соціальних уявлень і розширення меж дозволеного в мові.

У медіа ненормативна лексика здебільшого використовується як інструмент для залучення уваги, створення емоційного впливу на глядача або слухача, а також для формування іміджу певних соціальних груп. Наприклад, у реаліті-шоу або ток-шоу часто можна побачити використання сленгу чи

навіть нецензурної лексики як засобу привернення уваги молодіжної аудиторії. Також вона може виступати маркером стилю або інструментом для створення певного контексту, наприклад, для підкреслення емоційності чи автентичності героя .

У деяких жанрах телебачення ненормативна лексика може бути частинційної стратегії, наприклад, сформувати образ певної соціальної групи або підкреслити культурні особливості. Однак у більш офіційних форматах, таких як новини або науково-популярні програми, використання ненормативної лексики часто заборонене, оскільки воно може порушувати етичні норми та заважати формуванню суспільних мовних стандартів.

РОЗДІЛІV.

Дослідження впливу телебачення на формування мовних стандартів.

Після здобуття Україною незалежності на початку 1990-х років українське телебачення зазнало значних змін. Розвиток нових медіа та формування власних телевізійних каналів у цей період супроводжувалося пошуком нових форматів мовлення та програм. Одним з перших етапів використання ненормативної лексики можна вважати період, коли в ефірі українських телеканалів з'явилися нові жанри, які активно запозичували з досвіду західних країн, зокрема ток-шоу та гумористичні програми. Ці програми, такі як російське «Криве дзеркало» , котре у нас трансливалося на

каналі «1+1», почали використовувати ненормативну лексику як частину комічного ефекту та критики соціальних і політичних проблем.

Хоча законодавство в Україні ще не було повністю адаптоване до нових реалій медіапростору, вже в цей час ненормативна лексика почала з'являтися на телебаченні в контекстах, пов'язаних з гумором, сатирою та критикою влади. Однак, у цей період ця лексика використовувалася здебільшого в межах певних жанрів, таких як гумор, пародії чи шоу, що мали на меті викликати емоційні реакції у глядачів. На це також впливали культурні традиції, де певні слова і вирази не сприймалися як табу в розмовній мові, але викликали моральний осуд.

У період 2000-2010 українське телебачення стало більш різноманітним і професіоналізованим, але використання ненормативної лексики залишалося проблемним питанням. Відчутно збільшився вплив західних телеформатів, таких як ток-шоу, реаліті-шоу та навіть певні драмеді, де ненормативна лексика стала частиною стандартного мовного інструментарію. Серед найбільш помітних прикладів цього періоду можна виділити ток-шоу, де агресія та емоційні конфлікти часто підкріплювалися грубою мовою. Програми типу «Свобода слова», «Шустер LIVE» (особливо в період активних політичних дебатів) стали місцем для використання грубих виразів, що мали на меті посилення ефекту від суперечок.

Проте українське телебачення все ж залишалося під певним контролем з боку держави, що призводило до періодичних спроб обмеження ненормативної лексики в медіапросторі через законодавчі ініціативи та рішення Національної ради з питань телебачення і радіомовлення. Проте, попри це, інколи такі слова все одно використовувалися, особливо в контексті політичних ток-шоу, де суспільна ситуація була надзвичайно напруженою. Водночас виникали суперечки про доцільність використання такої лексики на державних каналах і в ефірі, що свідчило про відсутність єдиної позиції щодо цього питання.

Початок війни на сході України в 2014 році та анексія Криму значно вплинули на мовні практики в країні, зокрема на використання ненормативної лексики на телебаченні. Під час воєнного конфлікту українське телебачення пережило справжню трансформацію. В умовах бойових дій та соціальної напруги телепрограми стали більш прямими й агресивними, що відображало не лише політичну, але й культурну ситуацію в країні.

В цей час спостерігається збільшення використання ненормативної лексики у новинах, аналітичних програмах і ток-шоу, де вона часто використовувалася для вираження протесту чи відчаю. Зокрема, у програмах, що стосуються війни, використання грубих виразів стало поширеним інструментом для передачі емоційної напруги. Цей період ознаменувався також активним запозиченням мовних практик з російськомовних ЗМІ, що здебільшого мало негативні наслідки для мовної культури в Україні.

Другий важливий етап в еволюції використання ненормативної лексики на українському телебаченні розпочався в середині 2000-х, коли на медіапростір почали активно впливати західні медіаформати та принципи лібералізації мовних норм. Поява програм, які активно позичали стилі мовлення з популярних американських і європейських шоу, призвела до того, що телевізійний простір України розширив свої горизонти в напрямку більш вільного та провокативного контенту. Відзначалася тенденція до лібералізації соціальних норм і підвищеної толерантності до нових мовних практик, зокрема в ток-шоу та реаліті-шоу, де норми поведінки були менш обмежені.

Зокрема, в цей період на українських каналах почали з'являтися програми, які активно використовували нецензурну лексику для досягнення емоційного ефекту. Зростання популярності таких програм, як «Бійцівський клуб» та «Вечірній квартал», де використовувалася нецензурна лексика для підкреслення гумору або критики, вплинуло на подальшу інтеграцію цієї лексики в українському телевізійному середовищі. За таких обставин ненормативна лексика часто використовувалася не лише для підкреслення

сатиричного або гумористичного контексту, а й як частина загального стилю шоу, що здавалося прийнятним у певних межах.

Це був також етап лібералізації, коли неписані правила щодо цензури почали ослаблюватися, особливо на комерційних телеканалах, що мали свободу вибору в контексті форматів мовлення. Але навіть у цей час були помітні певні межі, що ставилися державними органами у вигляді регулювання використання ненормативної лексики. Однак, багато хто з провідних каналів розумів, що через зростаючий рівень конкуренції необхідно змінювати свої підходи до контенту, роблячи його більш провокативним і привабливим для молодшої аудиторії.

З початком революційних подій 2014 року та подальшими соціально-політичними змінами в Україні, використання ненормативної лексики на телевізійних каналах вступило в нову фазу, коли мовні практики почали змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників. У цей період найбільше змінився контекст, в якому використовувалася ненормативна лексика. В умовах війни на телебаченні все частіше стали з'являтися новини, аналітичні програми та ток-шоу, де використання нецензурних слів і виразів стало частиною політичної мови. Телевізійні канали також зрозуміли, що у періоди соціальних потрясінь та високої політичної напруги навіть більше допускається використання агресивної лексики, якщо це відповідає громадським настроям.

Ненормативна лексика також стала важливою частиною мовного контексту новин. Новини, що висвітлювали воєнні події, застосовували вирази, які не лише відображали атмосферу війни, але й набули соціально-психологічного впливу на глядачів. В ефірі телевізійних каналів навіть з'явилися окремі програми, які не соромилися використовувати нецензурну лексику, щоб підкреслити емоційний стан політиків та активістів.

Крім того, в цей період українське телебачення активно переймало формат мови, характерний для західних аналітичних ток-шоу, де

використовувалися більш вільні мовні форми, в тому числі ненормативна лексика. Зокрема, телеканали, такі як «1+1», «ICTV», «СТБ», під впливом західного досвіду почали впроваджувати нові формати розважальних шоу, де часто застосовувалась нецензурна лексика для привернення уваги до гострих соціальних тем. Зростала популярність таких шоу, як «Ревізор», «Секретні матеріали», в яких використовувались терміни і вирази, які в іншому контексті могли б бути не допустимими.

В останні роки, починаючи з 2020 року, телебачення України продовжує еволюціонувати, особливо в контексті постійних соціально-політичних змін. Зокрема, після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році спостерігається ще більше використання ненормативної лексики в медіа, що зумовлено напруженою військово-політичною ситуацією. Телевізійні канали почали активно використовувати нові формати комунікації, орієнтуючись на безпосереднє реагування на події, що відбуваються в країні.

Цей період характеризується більш відкритим підходом до використання ненормативної лексики, зокрема на ток-шоу, новинних каналах та соціальних платформах. Водночас з'являються нові етичні питання щодо меж допустимості такої лексики в ефірі та її впливу на культуру мовлення в Україні. Програми, які сприяють моральному обуренню або підтримці важливих соціальних та політичних тем, часто використовують агресивну лексику для формування сильної емоційної реакції у глядачів.

Підсумовуючи, можна зазначити, що використання ненормативної лексики на українському телебаченні пройшло кілька етапів — від формування на фоні західних медіа до її активного використання в умовах війни та соціальних змін, що кардинально змінює правила гри в мовному просторі.

У сучасному медіапросторі України важливу роль у поширенні ненормативної лексики відіграють цифрові медіа та соціальні мережі. Поширення платформ, таких як YouTube, Facebook, Instagram, а також нових

телеканалів, що орієнтуються на онлайн-платформи (наприклад, «Hromadske», «1+1 Digital»), дозволяє створювати нові формати програм, де використання ненормативної лексики не тільки припускається, а й активно заохочується для привертання уваги аудиторії.

Цифрові медіа, особливо соціальні мережі, дозволяють користувачам безпосередньо взаємодіяти з контентом і виражати свою думку. Це також сприяє тому, що мова на телебаченні стає все більш вільною і менш обмеженою традиційними етичними рамками. Наприклад, на YouTube каналах, що спеціалізуються на гуморі чи критиці суспільних явищ, часто зустрічаються відео, в яких використання ненормативної лексики є нормою, а не винятком.

Соціальні мережі також впливають на телеканали, надаючи їм нові можливості для взаємодії з аудиторією. Поява реаліті-шоу, стрімінгових платформ та інтернет-каналів змусила традиційні медіа адаптуватися, і в рамках цих адаптацій ненормативна лексика все частіше використовувалася для створення більш емоційно насичених програм. Наприклад, у популярних програмах «Вечірній квартал» та «хто зверху?» використовуються не лише емоційно насичені жести, але й відверта лексика, яка, з одного боку, дозволяє створити ефект близькості з глядачем, а з іншого – стає важливою складовою драматургії шоу.

Також слід зазначити, що глобалізація контенту та популярність іноземних серіалів і шоу, таких як «Чорне дзеркало», «Гра престолів», «Корона», безумовно, вплинули на українське телебачення. Програми, де використовується ненормативна лексика для передачі атмосфери реальності, політичної ситуації чи соціальних стосунків, стали не лише доступні для українських глядачів, але й формують відповідні мовні тенденції.

Телевізійні програми, особливо на незалежних та альтернативних каналах, що транслюють в Інтернеті, стають все більш відвертими в застосуванні ненормативної лексики, адже для молодшої аудиторії це стає

елементом «нової нормальності». Це вимагає від медіа нових стандартів етики і законодавчих ініціатив, оскільки межі дозволеного у таких медіа стають все менш визначеними.

З огляду на нові реалії та швидкий розвиток медіа-простору, можна стверджувати, що в майбутньому використання ненормативної лексики в телебаченні буде продовжуватися і, ймовірно, розширюватися. Однак важливо зазначити, що зростаюче значення соціальних і політичних питань, які зараз активно висвітлюються в ЗМІ, може призвести до посилення вимог щодо етичних стандартів у мовленні, особливо в державних каналах.

Державні органи, зокрема Національна рада з питань телебачення і радіомовлення, ймовірно, продовжуватимуть активну роботу з розробки нових норм, що стосуються використання ненормативної лексики в публічному мовленні. Очікується, що в майбутньому з'являться більш чіткі критерії та регуляції для медіа, що дозволять визначити, де саме межа між творчим використанням мови та порушенням етичних стандартів. Паралельно з цим продовжуватиметься активна дискусія в суспільстві про допустимість і доцільність використання ненормативної лексики в телебаченні, особливо в контексті глобалізації культурних практик і змін у політичному середовищі. За таких умов українське телебачення, ймовірно, рухатиметься до більш гнучких та адаптивних підходів до мовної політики, враховуючи національні, культурні та політичні особливості.

4.1. Роль телевізійних програм у формуванні суспільних мовних норм.

Ток-шоу на українському телебаченні стали одним із найбільш відомих форматів, де активно використовується ненормативна лексика. Вони часто виступають майданчиком для політичних дискусій, де гості та ведучі не тільки порушують гострі питання, а й використовують емоційно забарвлену та грубу лексику для підсилення ефекту від виступів. Одним із таких програм є "Свобода слова" на телеканалі ICTV. Ця програма регулярно стає об'єктом

обговорень через своє використання агресивних виразів і навіть нецензурних слів під час полемічних виступів. Зазвичай, така лексика використовується для створення напруження між політичними опонентами, що є особливо помітним у періоди соціально-політичних криз, таких як війна в Україні.

Один з ключових аспектів використання ненормативної лексики в ток-шоу – це її функція для маніпуляції громадською думкою. За допомогою емоційної і навіть агресивної мови намагаються привернути увагу глядачів, збільшити рейтинг програми та підсилити драматургію обговорень. Використання ненормативної лексики в таких шоу часто сприймається як частина «жорсткої» політичної комунікації, де вжиті вирази можуть мати маніпулятивний вплив на аудиторію, формуючи певну картину світу та суспільного конфлікту.

Однак у цьому контексті важливим є питання етичних меж. Часто на телеканалах виступають представники різних політичних сил, і агресивне мовлення може переходити межі дозволеного, створюючи додаткове напруження в суспільстві. У цьому випадку, використання ненормативної лексики в політичних ток-шоу вимагає ретельного моніторингу з боку органів, що регулюють медіапростір.

Серіали на українському телебаченні є ще однією важливою категорією програм, де використання ненормативної лексики стало поширеним явищем. Вони відображають сучасну реальність, де такі вирази можуть бути частиною реалістичного мовлення персонажів, зокрема в умовах соціальних криз, конфліктів чи емоційного напруження. Програми, де ненормативна лексика стала звичною, включають драмеді, детективи та соціальні драми, що фокусуються на реаліях життя.

Одним із прикладів є популярний серіал «Кріпосна» на телеканалі СТБ. Хоча серіал має історичний контекст, він не уникнув використання ненормативної лексики в сценах, що підкреслюють соціальні нерівності, стосунки між персонажами та емоційне напруження. Наприклад, в сценах

конфліктів, де персонажі перебувають в емоційному або фізичному стресі, використання жорстких виразів додає драматизму. Такі моменти допомагають глибше розкрити персонажів і роблять їх мову більш правдоподібною, відображаючи реальні життєві ситуації.

Іншим прикладом є серіал «Слуга народу», що здобув величезну популярність в Україні та за її межами. Хоча серіал, в основному, є політичною сатирою, в ньому часто використовуються емоційно забарвлені висловлювання, інколи з елементами ненормативної лексики, зокрема в сценах, що зображають політичні баталії та конфлікти в кабінетах влади. Це дозволяє показати відсутність моральних обмежень у політичних діалогах і створює необхідний емоційний фон для сатиричного висвітлення політичної ситуації. Також багато нових серіалів, відзнятих під час великої війни мають багато подібних виразів, а саме серіали «Голова», «Волонтери», «Зв'язок» та інші.

У цих серіалах ненормативна лексика не є просто декором, а стає невід'ємною частиною стилю мовлення персонажів, що допомагає створювати реалістичні та емоційно насичені сцени. Вона підсилює ефект від зображуваних ситуацій і відображає настрій персонажів в екстремальних обставинах.

Джерела аналізу:

1. Серіал «Волонтери» на Новому каналі
2. Серіал «Слуга народу» на 1+1
3. Серіал «Голова» на Новому каналі та «Зв'язок» на Новому каналі

Новини та аналітичні програми на українському телебаченні займають особливу нішу у використанні ненормативної лексики. У цих програмах мова часто відображає соціально-політичні настрої, а також реакції на важливі події, що відбуваються в Україні та за її межами. Особливості використання ненормативної лексики у новинах можна побачити у контекстах, коли мова

йде про політичні конфлікти, соціальні протести, а також у висвітленні ситуацій, пов'язаних з війною та національними кризами.

Одним з прикладів є новинна програма «ТСН» на телеканалі 1+1. Програма часто висвітлює важливі політичні та соціальні події, і в певних випадках використовуються вирази, що вважаються більш емоційно забарвленими або навіть нецензурними. Наприклад, в новинах, що стосуються війни, ведучі та експерти використовують терміни, які мають на меті підкреслити серйозність ситуації та емоційний фон повідомлень. Це може бути пов'язано з гостротою обговорюваних тем, де іноді для передачі напруги застосовуються вирази, що містять ненормативну лексику.

Крім того, в аналітичних програмах, таких як «Прямий ефір» на Прямому каналі, часто з'являються емоційно насичені коментарі, в яких лексика стає більш гострою. Ведучі і гості програм використовують більш вільний стиль, що інколи передбачає застосування грубих виразів, щоб передати емоційну атмосферу. Однак тут важливо зазначити, що ненормативна лексика застосовується, як правило, для підсилення драматизму і ефективної комунікації в умовах політичної боротьби або соціальних протестів.

Програми, які охоплюють тему війни, відзначаються частим використанням нецензурних слів і висловлювань. Наприклад, в новинах, що висвітлюють бойові дії, журналісти та експерти інколи вживають терміни, які відображають реальну ситуацію на передовій. У деяких випадках такі вирази можуть бути частиною інтерв'ю з бійцями, що також зумовлює використання специфічної лексики, що набуває особливої емоційної виразності під час складних соціальних та політичних ситуацій.

Загалом, у новинних програмах ненормативна лексика використовується досить обмежено, але її застосування в певних контекстах дозволяє передати глядачеві емоційний зміст події, яку висвітлюють. Важливо зазначити, що через свою специфічну природу і відчуття емоційної напруги,

таке використання мови може бути сприятливим для залучення уваги глядачів, однак при цьому існують етичні обмеження, які контролюються державними органами.

Джерела для подальшого аналізу:

1. ТСН (1+1) – новини
2. Прямий ефір (Прямий канал)

Розважальні шоу є одним з основних жанрів, де на українському телебаченні активно використовується ненормативна лексика, особливо в гумористичних програмах та сатиричних шоу. Ненормативна лексика в таких програмах часто виступає як інструмент для посилення ефекту від гумору, сарказму, а також для створення більш неприязної атмосфери між учасниками шоу. Вона стає частиною контексту, що передає настрої суспільства, відображає соціальні реалії або просто додає динамічності та емоційності.

Одним з найбільш відомих прикладів є гумористичне шоу «Квартал 95», яке транслюється на каналі 1+1. В програмі використовується широкий спектр мовних форм, від жартів і каламбурів до відкритого вживання ненормативної лексики. Під час сатиричних сцен, де висміюються політики, суспільні проблеми або культурні явища, використання такої лексики є звичним прийомом. Зокрема, в шоу, що піднімають питання корупції, соціальної нерівності чи міжособистісних стосунків, часто застосовуються грубі вирази для створення комічного ефекту або для підкреслення гіперболізованих характеристик персонажів.

Іншим прикладом є «Хто зверху?», шоу, яке поєднує елементи гумору і конкурсу. Тут також нерідко зустрічаються емоційно забарвлені вислови, інколи з використанням ненормативної лексики, коли мова йде про жартівливі конфлікти між учасниками, їх взаємодію під час виконання завдань або відверті жарти на адресу відомих особистостей. Ці моменти не тільки підвищують комічний ефект, але й дають відчуття «живої» розмови,

відтворюючи мову повсякденного життя, де інколи використовуються грубі вирази для посилення емоційної реакції.

Ще одним яскравим прикладом є «Ліга сміху», популярне гумористичне шоу, яке створене студією «Квартал 95». Це шоу відоме своїм використанням вільної та навіть провокативної мови, де жарти можуть бути як інтелектуальними, так і грубими. У контексті виступів команд, які змагаються у гуморі, ненормативна лексика часто використовується для підвищення емоційного ефекту, створення комічної ситуації або підкреслення сатиричної критики суспільних проблем. Це шоу стало популярним серед молодшої аудиторії саме завдяки своїй відкритості до провокативних і сміливих виразів.

Розважальні шоу, як «ComedyClub Україна», також активно використовували ненормативну лексику як частину гумористичних сцен. Ведучі, учасники та гості програми застосовують грубі вирази для того, щоб створити атмосферу свободи і неформальності, що допомагає залучити глядачів, особливо молодшу аудиторію. Сюжети, що висміюють політиків, суспільні явища, повсякденне життя, часто супроводжуються нецензурними словами, що підкреслюють комічний або сатиричний ефект.

Такий підхід вимагає особливого ставлення до мовної етики, оскільки не всі аудиторії можуть сприймати ненормативну лексику як частину комедійного контексту. І хоча деякі канали обирають більш ліберальний підхід до мовних норм у розважальних шоу, інші звертають увагу на межі, що визначають, які вислови є прийнятними для трансляцій.

Джерела: «Квартал 95» на 1+1

«Хто зверху?» на 1+1

«Ліга сміху» на 1+1

«ComedyClub Україна» на Новому каналі

2.1. Вплив війни на мовні практики в Україні та використання ненормативної лексики в новинах і аналітичних програмах

Війна, особливо в умовах сучасних конфліктів, має значний вплив на мовні практики, що, у свою чергу, стосується використання ненормативної лексики. Ненормативна лексика, яка є поширеним феноменом в армії та серед військових, виконувала кілька функцій: від зняття стресу до вираження агресії та ненависті до ворога, а також до формування чоловічої ідентичності.

В Україні, після здобуття незалежності та особливо після 2014 року, коли розпочалась війна на Донбасі, спостерігається зміна в тому, як використовується мова в контексті війни. Однією з основних причин такого явища є не тільки агресія війни, а й культурні та історичні корені, що тягнуться з радянських часів. У радянській армії, а потім і в пострадянських країнах, мовлення військових носило специфічний характер — грубі вирази, мат та агресивна лексика були практично невід'ємною частиною спілкування в армії. Військова культура часто заохочувала грубість і агресивну поведінку, яка сприймалась як ознака мужності та рішучості.

Однак важливо зазначити, що мова на війні є значно більше, ніж просто засобом спілкування; це ще й спосіб подолання стресу та психологічного навантаження. Військові дослідження показують, що в умовах бойових дій агресивна лексика допомагає зменшити емоційний дискомфорт та зняти психологічне напруження. Війна породжує особливу форму стресу, з яким людина стикається щодня, і саме через мову вона може виражати свої емоції, відчуття та переживання.

Ненормативна лексика стала природною частиною мілітарної культури саме через необхідність виражати силу, лютість і рішучість, що, на думку багатьох військових, є необхідними для підтримки морального духу на полі бою. У таких умовах мова стає не лише інструментом комунікації, а й засобом підтримки бойового духу. Військові в умовах боротьби часто використовують жорсткі вирази для того, щоб вивести себе з емоційної депресії, яка неминуче виникає через постійні стреси і переживання.

Мати, вульгаризми, агресивні та різкі вирази стали частиною армійської мови ще в період Другої світової війни, а потім, з розвитком технічних засобів і інформаційних потоків, такі вирази проникали і в повсякденне цивільне життя. Після 2014 року, з'явилися нові форми використання ненормативної лексики в мілітарній культурі, оскільки нові покоління солдатів і волонтерів, зокрема на Донбасі, активно використовують грубу мову як засіб самовираження, зняття психологічного напруження та навіть як частину культурної ідентичності.

Важливим моментом є те, що в українській армії, де служить переважно чоловічий контингент, мова на війні зберігає ще одну важливу функцію - соціалізацію і згуртування чоловічого колективу. Використання грубих виразів і мови з елементами ненормативної лексики є способом формування особливого братства серед солдатів. Така мова стає символом мужності, рішучості та готовності до боротьби. Вона дозволяє солдатам спільно долати емоційний тиск і знаходити підтримку один в одному.

Крім того, в Україні мілітарна культура, на відміну від російської, має свої специфічні риси. В умовах конфлікту, коли війна тягнеться вже десятиліттями, ідеологічний фактор також відіграє роль: вживання ненормативної лексики в контексті української армії також стає віддзеркаленням опору і боротьби за незалежність. Для багатьох солдатів агресивна мова стає вираженням відчуття справедливості і помсти за загиблих побратимів, за батьківщину.

Історично, вже в античності, солдати використовували мову, яка була значно жорсткішою, ніж у цивільному житті. У стародавніх грецьких та римських арміях важливим елементом була не тільки фізична сила, але й психологічна стійкість, що відображалася через специфічну мову. Античні армії, як і сучасні, потребували способу швидко передавати накази, виражати емоції чи налаштувати солдатів на бойові дії.

У Римській імперії, де дисципліна була одним з основних принципів військового устрою, груба і нецензурна мова часто використовувалася для підтримки авторитету командування і підвищення морального духу війська. Військові командири не тільки застосовували фізичні покарання, але й часто використовували агресивну і принизливу мову, щоб посилити вплив і показати свою силу. Це була частина «військової етики», яка допомагала відрізняти військових від цивільних, створюючи своєрідну культурну та соціальну дистанцію

Психологічний аспект мови під час війни можна розглядати в контексті кількох важливих факторів, які впливають на зміну мовних звичок. Зокрема, війна в Україні змінила мовну поведінку не лише у контексті військових, але й в суспільстві загалом, адже значна частина населення пережила травматичні події або була свідком бойових дій. Це спричинило трансформацію культурних та мовних норм, де грубі вирази стали частиною мовного лексикону як військових, так і цивільних.

Травма, стрес і вираження агресії через мову.

Психологічні дослідження вказують на те, що в умовах війни люди часто стикаються з різкими емоційними змінами. Стрес, відчай, втрати близьких і побратимів призводять до зміни мови, яка стає засобом розрядки та психологічного захисту. Для багатьох військових, використання ненормативної лексики є одним із способів впоратися з тиском і агресією, що накопичується через постійні бойові дії.

Під час бойових дій солдати часто використовують ненормативні вирази для вираження злості, розчарування чи психологічного напруження. Військова мова, в такому контексті, може виконувати функцію психологічної розрядки — вона дає змогу вивільнити накопичену агресію, що є важливою частиною адаптації до умов війни. Такі вислови можуть бути спрямовані на ворога, керівництво або навіть на близьких людей, що стають «жертвами» стресу, переживань і невизначеності.

Перехід від агресії до рішучості.

Одним із психологічних аспектів використання ненормативної лексики в умовах війни є перехід від первісної агресії до рішучості. Спочатку, в умовах стресу, вирази можуть бути агресивними та емоційно насиченими, але з часом мова адаптується, стаючи більш рішучою і навіть патріотичною. Військові, спостерігаючи за смертю товаришів, часто переходять до більш цілеспрямованих виразів, які допомагають зберегти моральний дух та підтримувати внутрішній бойовий настрій.

Наприклад, мова на фронті часто стає не лише способом вираження емоцій, а й символом згуртованості та рішучості. Використання жорсткої лексики, в такому випадку, виявляє не лише агресію, але й готовність до боротьби та боротьби за «спільну мету». Мова перетворюється в інструмент, що мобілізує сили та зосереджує увагу на важливих завданнях.

Перенесення агресії на медіа-простір.

Коли війна в Україні стала повномасштабною, медіа також почали відображати зміни в мові суспільства. Війна не тільки змінює мову солдатів, але й переносить ці зміни в медіа-простір, зокрема на телебачення. Програми, що висвітлюють військові події, все частіше стали використовувати ненормативну лексику для передачі емоційної напруги та реалій війни. Це також відображає культурне «відображення» того, що відбувається на фронті — мова агресії, страху і болю починає звучати не лише у розмовах солдатів, але й у новинах.

Ненормативна лексика поступово почала проникати в тому числі у аналітичні програми. Спочатку, в періоди найбільш гострих етапів конфлікту, її використання було обмеженим і не часто зустрічалося в ефірах новин. Однак, з часом межі між прийнятним і неприпустимим у мовленні почали стиратися, і агресивна мова з'являється у програмах, що мають на меті показати емоційний та психологічний стан людей під час війни.

Зокрема, після 2014 року, коли війна стала частиною повсякденного життя, мова в новинах і аналітичних програмах почала відображати ситуацію на передовій. Програми, які висвітлюють бойові дії, війська, поранених або звіти з місць подій, почали використовувати більш емоційно насичену мову, яка інколи включає елементи ненормативної лексики. Ця мова дозволяє передати не лише факти, а й емоційний стан тих, хто перебуває в зоні конфлікту.

Наприклад, у програмах, які висвітлюють обстріли, бойові сутички або політичні дебати, журналісти часто використовують більш різку мову, щоб передати напруження ситуації, хоча такі вирази не завжди відповідають офіційним стандартам мовлення. З часом це привело до того, що медіа стали більш гнучкими в своїх редакційних рішеннях, і використання жорсткої мови стало звичним явищем, особливо в контексті новин і політичних ток-шоу.

На початку війни новини були переважно утримані в рамках офіційного, строгого мовлення, що відповідало класичним стандартам журналістики. Однак, з часом, зростаюча емоційність та насиченість подій призвели до того, що ненормативна лексика стала все частіше проникати в новини. Війна в Україні, зокрема її жорстокий характер, змушувала як журналістів, так і експертів, використовувати більш агресивну та емоційно забарвлену лексику, щоб підкреслити серйозність ситуації.

Наприклад, на таких каналах, як «1+1» і «Прямий канал», у новинах часто можна було почути більш вільне мовлення. Ненормативна лексика використовувалась у контексті опису бойових дій, заяв політичних лідерів, а також у звітах про знищення цивільної інфраструктури або жертв серед мирних жителів. Мова часто відображала емоційний стан людей на фронті і всередині країни, стаючи важливою частиною комунікації для глядачів. В одному з випадків у програмі «ТСН» було використано вирази, що вказували на емоційну реакцію ведучих на обстріли та страти цивільних осіб. Це стало

символом нового стандарту мовлення в умовах війни, коли підкреслення важкості ситуації потребувало використання більш емоційно насиченої мови.

У політичних ток-шоу, таких як «Свобода слова» (ICTV), «Шустер LIVE» або «Прямий ефір» на Прямому каналі, ненормативна лексика часто з'являється у вигляді емоційних висловів експертів і гостей програм. У таких ток-шоу, що займаються розбором актуальних політичних подій, застосування агресивної лексики має на меті створення напруженої атмосфери для підсилення драматичного ефекту від обговорюваних тем. В умовах війни цей стиль мовлення стає ще більш поширеним, оскільки політичні лідери та аналітики використовують грубу мову для вираження своїх поглядів щодо ворога чи внутрішніх політичних конфліктів.

Особливо це помітно в ефірах, коли мова йде про санкції проти Росії, постачання зброї або реакцію на злочини, вчинені військами РФ. У таких випадках агресивні висловлювання часто супроводжуються вживанням ненормативної лексики, яка посилює виразність заяв. Цей стиль мовлення є засобом підвищення емоційного ефекту, що сприяє емоційному включенню глядачів у політичні процеси.

Психологічний аспект цього процесу пов'язаний з бажанням медіа демонструвати рішучість, силу та незламність українців у боротьбі з агресором. Під впливом важких умов війни, коли кожен день приносить нові трагедії та втрати, мова новин та аналітичних програм відображає реальність війни, що вимагає більш "живого", природного та емоційного мовлення.

Зміна мовних норм в медіа не обмежується лише використанням ненормативної лексики, але також включає зміни в стилі та підходах до мовлення. В умовах війни глядачі стали менш чутливими до грубих виразів, і медіа почали активно використовувати мову, яка відповідає емоційному стану суспільства. Війна створює особливі соціальні умови, коли допустимість ненормативної лексики на телебаченні стала частиною нового способу вираження патріотизму, рішучості і боротьби.

Такі зміни не обмежуються лише новинами чи політичними ток-шоу, а також поширюються на інші медіа-програми, зокрема на інтерактивні, які мають більший ступінь свободи у вираженні емоцій. Мова на телебаченні стала більш відкрита і менш обмежена умовами цензури, що в результаті дозволяє більш вільно використовувати ненормативну лексику в контексті обговорення війни.

Використання ненормативної лексики в медіа вже стало важливою частиною культури мовлення в Україні під час війни. Вона сприяє більш ефективному передаванню емоційної напруги та відображає реалії, які важко передати без емоційнозabarвлених слів. Це також дозволяє глядачам відчувати «документальність» мовлення, яка підсилює реалістичність висвітлення подій на фронті.

1. Використання ненормативної лексики як форма агресії.

Під час війни мовні практики змінюються під впливом сильних емоцій. Військові та цивільні, які стали свідками бойових дій, часто звертаються до ненормативної лексики як до способу вираження злості та розчарування через ситуацію, в якій вони опинилися. Агресія, що виникає на фронті або внаслідок травмуючих подій, часто переростає в більш інтенсивне використання грубої мови.

Крім того, з психологічної точки зору, використання ненормативної лексики дозволяє людині зняти напругу та агресію, спричинену війною. Солдати часто вживають грубі слова як засіб емоційної розрядки, адже для багатьох це стає способом "перемогти" свої емоції у контексті війни. Наприклад, у програмах, що висвітлюють бойові дії, вжиток ненормативної лексики часто підкреслює емоційний стан журналістів, експертів або волонтерів, що безпосередньо займаються допомогою фронту, допомагаючи передати внутрішню напругу, яку відчують ті, хто переживає війну.

2. Від злості до рішучості: трансформація лексики на фронті.

Із часом агресивна мова змінюється, і вона поступово перетворюється на більш рішучу, спрямовану на перемогу, що має підтекст моральної стійкості та мужності. Під час бойових дій, зокрема в умовах українського конфлікту з Росією, словниковий запас солдатів адаптується під вимоги обстановки. Спочатку, коли війна лише розпочалася, мова була значно агресивнішою, насиченою ненормативними висловами, що свідчило про емоційний вибух та сильну напругу серед бійців.

Однак з часом, коли війна продовжувалася, частина цієї агресії переросла у рішучість і стійкість, що також відображалось на мові. Вживання жорсткої лексики стало використовуватись не стільки для вираження гніву, скільки для підтвердження своєї рішучості й бажання перемогти. Агресивні слова ставали частиною комунікації, яка мобілізувала внутрішні ресурси для продовження боротьби. Це можна спостерігати не лише серед військових, але й серед цивільних осіб, що активно долучаються до допомоги армії або займаються волонтерською діяльністю. Мова, яка раніше була агресивною і емоційно забарвленою, перетворюється на знак глибокої рішучості та непохитності у своїх переконаннях і прагненнях.

3. Роль ненормативної лексики у формуванні культури мовлення на фронті.

На фронті, де більшість учасників війни складають чоловіки, використання ненормативної лексики має ще й соціальну роль. Для багатьох чоловіків, особливо молодих, мова військових є не лише засобом спілкування, а й способом формування своєї ідентичності. В умовах війни такі вирази можуть бути формою солідарності серед солдатів, адже «груба мова» символізує приналежність до чоловічого колективу та є ознакою бойового братства.

Історично для чоловіків, які знаходяться в екстремальних умовах, такі мовні практики відіграють роль психологічного захисту. Чоловіки, перебуваючи в умовах війни, все частіше використовують грубу мову як вираз

своїх почуттів, що в іншому контексті могли б бути сприйняті як неприязнь чи агресія. Але на війні це не просто слова — це частина культурної адаптації, спосіб зблизити групу та сформувати певну систему цінностей, де груба мова є ознакою сили, витривалості та мужності.

4. Реакція медіа на зміни мовних практик під час війни.

Медіа, реагуючи на зміни, що відбуваються в мові солдатів та цивільних осіб під час війни, починають адаптувати свої стандарти мовлення. Ненормативна лексика в медіа вже не сприймається як "виняток", а стає частиною мовного потоку, що відображає реалії війни. Зміна мовної політики медіа також зумовлена впливом соціальних і культурних змін, що спричинені бойовими діями, зокрема в таких програмах, як новини, аналітичні ток-шоу та документальні фільми.

Журналісти і експерти все частіше починають використовувати емоційно насичену мову, яка включає навіть ненормативні вирази, щоб передати напруженість ситуацій на фронті або в політичних дебатах. Наприклад, у програмах типу «Ревізор» або «Свобода слова», що часто висвітлюють питання війни і військових злочинів, можна почути мову, яка наближається до використання матів чи вульгаризмів у певних контекстах. Це стало показником того, що межі між «допустимим» і «недопустимим» у мовленні, особливо в контексті війни, стають все більш розмитими.

Не можна не згадати, що під час війни національна ідентичність в Україні зазнала серйозних змін. В умовах війни деякі елементи культури, включаючи мову, стали важливими символами боротьби за незалежність і свободу. Ненормативна лексика стала частиною не лише армійської культури, а й загального мовного ландшафту, де груба мова стала певною мірою символом відмови від приниження та жорстокої реальності війни.

Війна сприяла тому, що мова стала не лише інструментом комунікації, а й інструментом патріотичного спротиву. Люди почали використовувати ненормативні вирази для позначення свого ставлення до агресії, до війни як

явища, яке приносить біль і смерть. Використання таких виразів стало не просто соціальною нормою в обмежених групах, а й складовою частиною політичної риторики, відображаючи суспільний конфлікт.

Після війни, з її завершенням або досягненням більш-менш стабільної ситуації в державі, мовні практики в Україні, ймовірно, зазнають змін. Після закінчення бойових дій, в умовах мирного часу, медіа та політичні діячі, ймовірно, знову почнуть повертатися до більш стриманої мови, але вже з деякими змінами в соціальних нормах. Люди, що пережили війну, уже не будуть сприймати такі мови як надто агресивні чи нецензурні, і мовна політика країни може змінитися, дозволяючи певну жорсткість у виразах, що відображатимуть напругу та емоції, пов'язані з війною.

Це сприятиме формуванню нової мовної культури, де ненормативна лексика може стати частиною культурної спадщини періоду війни, своєрідним символом боротьби і стійкості нації.

1. Норма чи виняток? Оцінка використання ненормативної лексики в медіа

Одним із найбільш важливих питань є те, чи є використання ненормативної лексики в умовах війни нормальною практикою або ж це лише виняток, що має обмеження в медіа. У перші роки війни багато медіа та журналістів намагалися уникати вживання таких виразів у новинах і політичних ток-шоу. Проте з часом, коли війна стала не лише фронтовим конфліктом, але й частиною повсякденного життя громадян, медіа почали адаптувати свої мовні норми.

Проте виникають питання етики, коли така лексика проникає в офіційні новини. З одного боку, вона дає змогу точніше передати емоційний фон подій, з іншого боку, створює ризик стирання меж між формальним та неформальним мовленням у медіа. Вплив війни на соціальні норми мовлення, зокрема у медіа, може привести до того, що в майбутньому це стане стандартом, особливо в

умовах глобалізації інформаційного простору, де ймовірно буде відбуватися адаптація до нових мовних норм, таких як вживання «грубої» мови в новинах.

У соціологічному контексті зміна мовних норм у медіа може бути пов'язана з адаптацією до нових суспільних реалій. В умовах війни суспільство вимагає від медіа не лише інформування, а й емоційного включення, що дозволяє глибше зрозуміти не лише факти, але й емоції, пережиті людьми. Мова стає більш відкритою і менш обмеженою традиційними стандартами, що вимагає від журналістів і ведучих телевізійних програм більшої відвертості та безпосередності у висловлюваннях.

Також це відображається на тому, як медіа стали показувати «чорні» сторони війни: загибель мирних жителів, розруха, моральне та фізичне виснаження людей. Така реалістична та іноді жорстка мова є частиною трансформації культурних норм у післявоєнний період.

Загалом, підбиваючи підсумки, можна сказати, що нецензурна лексика в наш не легкий час є у деяких моментах важливою, бо це реакція на стрес, гнів. Таким чином нам легше і простіше заспокоїтися, направити свою злість на ворога. Тому в якійсь мірі вона має місце бути під час військового стану.

4.2. Використання ненормативної лексики в різних жанрах телевізійних програм (новини, ток-шоу, розважальні програми, серіали).

Ненормативна лексика, хоча і є обмеженою в більшості офіційних жанрів, таких як новини, активно використовується в інших типах телевізійних програм, де є більша свобода мовного вираження. У різних жанрах телевізійного контенту вона може виконувати різні функції і мати різний вплив на аудиторію. Від ток-шоу до серіалів, медіа активно використовують цей інструмент для підвищення емоційного впливу, привертання уваги і навіть створення специфічного образу передачі.

У ток-шоу і розважальних програмах ненормативна лексика часто є частиною стилістики і навіть «бренду» програми. Використання грубих або

провокативних висловлювань дозволяє ведучим і гостям передач додати емоційного забарвлення і зробити комунікацію більш живою і неформальною. Це також служить для створення «непередбачуваності» і привернення уваги глядачів. Такі передачі можуть включати елементи нецензурної мови, що дозволяє створити імідж програм, які є більш близькими до реального життя та відображають сучасні соціальні реалії.

У новинах, зазвичай, ненормативна лексика строго заборонена. Однак в серіалах та художніх програмах її використання набуває певної легітимності, якщо це служить для досягнення певного художнього або емоційного ефекту. Мовлення персонажів може включати грубі вирази для підкреслення їхнього характеру або для створення драматичних ситуацій. Таким чином, ненормативна лексика в серіалах часто використовується для створення реалістичності в образах та діалогах, що відповідає певним соціальним стереотипам.

4.3. Вплив західних моделей мовної поведінки на українське телебачення.

Значний вплив на українське телебачення мають західні моделі мовної поведінки. Цей вплив виявляється не лише через впровадження нових мовних форм, але й через зміну стилістичних і комунікативних норм, характерних для українського медіапростору. Оскільки західні країни мають багатий досвід розвитку телебачення та засобів масової комунікації, цей досвід активно адаптується в Україні.

Одним з найпомітніших впливів західних мовних моделей на українське телебачення є зміна стилістики мовлення в різних жанрах програм. Це стосується як мовної простоти, так і використання сучасних лексичних одиниць, які раніше не зустрічалися в українському телебаченні. Переосмислення мовних норм в західному телебаченні, де допустимі значно ширші межі вираження емоцій і мовної свободи, зараз активно переходить в

український ефір. Ведучі почали використовувати більш неформальний стиль спілкування, інтерактивні елементи та залучення аудиторії, що характерно для західних програм. Це сприяло підвищенню емоційності та динамічності мовлення.

В Америці у деяких програмах є прийнятним використання ненормативної лексики, бо це набагато краще налагоджує контакт з глядачем, коли ведуча показує, що є такою ж людиною, як звичайний глядач. А виходячи з того, що українське телебачення переймає багато західних форматів, тому автоматично багато програм копіюють ненормативну лексику і на вітчизняне телебачення.

4.4 Аналіз проведеного автором анкетування

Для того, аби глибше зрозуміти ставлення людей до ненормативної лексики на телебаченні та як вона впливає на них, я розробила анкету, подану в додатку А. У рамках свого дослідження, по власній анкеті, я провела опитування в соціальних мережах, охопивши 89 респондентів. Аналіз відповідей показав, що 72% учасників – жінки, а 28% – чоловіки, причому більшість із них віком від 18 до 45 років. Жителі міст склали переважну більшість опитуваних – 86%.

Результати вказують на те, що 62% респондентів часто використовують ненормативну лексику в повсякденному житті, тоді як 36% роблять це рідко, а 2% не вживають взагалі. Ставлення до такої лексики є здебільшого нейтральним, хоча 22% респондентів вважають її прийнятним засобом емоційного вираження.

Що стосується телебачення, 46% респондентів зазначили, що ніколи не чули там ненормативної лексики, 30% чули її іноді, а 24% – часто. Її найчастіше зустрічають у розважальних програмах і ток-шоу. Більшість опитуваних (63%) вважає, що така лексика припустима лише у художніх програмах.

Більшість респондентів (60%) вважає, що ненормативна лексика негативно впливає на мовну культуру суспільства. Що ж до молоді, 48% вважають, що вплив незначний, а 40% вбачають його негативним.

На запитання про обмеження використання ненормативної лексики на телебаченні, 54% підтримують її обмеження у художніх програмах. Що ж до штрафів для телеведучих, 45% респондентів вагаються з відповіддю, 30% не підтримують таку ідею, а 25% її схвалюють.

На завершення, у відкритих запитаннях респонденти відзначили, що причинами використання ненормативної лексики на телебаченні можуть бути проявом самовираження або вона відповідає жанру програми. Щодо змін у регулюванні мовних норм, думки варіювалися від «краще показувати все, як є» до «заборонити будь-який відсоток російської мови в ефірі» та «перейти на національну мову».

Ці результати дають змогу краще зрозуміти суспільне сприйняття ненормативної лексики та її вплив на телебаченні."

Отже, результати опитування демонструють, що питання ненормативної лексики на телебаченні є актуальним і викликає різні реакції в суспільстві. Більшість респондентів висловлюється за обмеження її використання, особливо поза художніми програмами. Ці дані можуть слугувати основою для подальших досліджень та обговорення щодо регулювання мовних норм у медіа.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження використання ненормативної лексики на українському телебаченні дозволяє зробити низку важливих висновків, які мають значення для розуміння не лише лінгвістичних аспектів цього явища, а й його соціокультурного, психологічного та етичного контексту. Ненормативна лексика, яка ще кілька десятиліть тому була за межами публічного дискурсу, сьогодні стала елементом мовної практики, яка активно використовується на телебаченні та відіграє значну роль у формуванні мовних стандартів у суспільстві. Результати дослідження показали наступне.

1. У ході дослідження аналіз літератури та джерел (програм телеканалів), дозволяє стверджувати, що ненормативна лексика поступово перейшла з маргінального явища в публічний дискурс, зокрема завдяки телебаченню. Телебачення, як потужний канал масової комунікації, значною мірою впливає на формування мовних практик, особливо серед молоді. Основна аудиторія опитування складалася переважно з людей віком від 18 до 45 років, більшість з яких мешкають у містах, що підтверджує актуальність теми саме для цієї соціальної групи.

Телевізійний контент демонструє схожу тенденцію: використання ненормативної лексики найбільш характерне для розважальних програм, де вона сприймається як частина стилю або гумору. У більш формальних жанрах, таких як новини та аналітичні програми, її застосування менш поширене і здебільшого сприймається негативно.

2. Важливо зазначити, що телевізійний контент, як один з найбільш впливових каналів масової комунікації, дуже впливає на мовну поведінку суспільства. В умовах глобалізації та медіаіндустрії, де відбувається інтеграція міжнародних стандартів і практик, ненормативна лексика поступово набуває нових форм і значень. Поширення західних мовних моделей, а також глобалізація медіа-контенту, зокрема через запозичення англomовних виразів та сленгу, змінюють мовні норми вітчизняного телебачення.

3. Складність вивчення ненормативної лексики на телебаченні полягає в її багатофункціональності та залежності від контексту. Використання такої лексики на телебаченні не завжди має однаковий ефект і може бути позитивним або негативним в залежності від жанру програми, емоційної складової, а також соціальних, культурних і політичних контекстів, у яких вона застосовується. Наприклад, у розважальних програмах ненормативна лексика здебільшого сприймається як частина стильового оформлення, що надає передачам емоційного забарвлення, робить їх більш виразними та емоційно насиченими. Проте в жанрі новин та аналітичних програм така лексика може викликати відчуття дискомфорту у глядача та ставити під сумнів професіоналізм медіа. Виходячи з цього, потрібне чітке регулювання для уникнення негативних наслідків.

4. Особливу увагу слід приділити ролі ненормативної лексики в контексті війни та соціальних змін в Україні. В умовах зовнішньої агресії та внутрішнього конфлікту, ненормативна лексика стала важливим засобом вираження емоцій, спротиву і навіть національної ідентичності. Що стає використання її в медіа менш контрольованим та більш прийнятним. Мова на телебаченні, часто перетворюється на інструмент, що відображає соціальні настрої, та активно їх формує, стимулюючи почуття солідарності і боротьби.

Тому, важливо враховувати й можливі негативні наслідки для соціальної моралі, міжпоколіннєвих відносин і мовної культури загалом. Активне використання ненормативних виразів, особливо у контекстах, де вони

можуть бути сприйняті як легітимні або навіть позитивні, може сприяти розмиванню кордонів між допустимим і недопустимим у публічному просторі.

5. На основі розробленої нами анкети (додаток А) і проведеного опитування 89 респондентів, можна прийти до висновків, що лише 2% опитаних не використовують ненормативну лексику взагалі. 62% використовують її щоденно. Проте 60% вважають, що вона негативно впливає на мовну культуру, особливо для молоді (так думають 40%). Майже половина опитаних ніколи не помічали ненормативну лексику на телебаченні, однак 24% чують її часто. Кожен четвертий опитаний вважає, якби ввести систему штрафів, то на телебаченні зменшився б відсоток ненормативної лексики. На завершення, люди додали, що хотіли б ще позбутися і російської в ефірах. Отже частина респондентів також вважають, що ненормативна лексика на телебаченні має певний вплив на мовну культуру в нашому суспільстві і цей вплив скоріше негативний.

6. Очевидно, що значний вплив на використання ненормативної лексики на українському телебаченні має психологічний аспект, зокрема реакція аудиторії на таку мову. Як показав аналіз, різні соціальні та вікові групи по-різному сприймають використання ненормативної лексики в медіа. Молодіжна аудиторія, яка є більш схильною до сприйняття інновацій і розширення меж дозволеного, часто ставиться до такої лексики більш лояльно, сприймаючи її як спосіб вираження емоцій або як частину субкультурної ідентичності.

Водночас для старших поколінь або для тих, хто належить до більш консервативних соціальних груп, подібні вирази можуть викликати негативну реакцію, оскільки вони порушують традиційні мовні норми і етичні стандарти. Це показує, що медіа повинні враховувати специфіку жанру та аудиторії, до якої вони звертаються.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ І ДЖЕРЕЛ

1. Бабич, Н. Д. (2003). Практична стилістика і культура української мови.
2. Білограць Х. Р., Нечипір А. С. Мовностилістичні помилки ведучих українських телеканалів // *Науковий вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Журналістика.* – Львів, 2019. С. 129–135.
3. «Будиночок на щастя». [Електронний ресурс] URL:<https://novy.tv/ua/budinochok-na-shhastya/>
4. Бурбулевич С. Свідомо мовленнєвий вплив телебачення на культуру людини // *Професійна комунікація: історія, мова, культура, право : збірник матеріалів курсантсько-студентського семінару.* Львів: ЛДУВС, 2017. С. 13–16.
5. Верис К. А. Уживання сленгізованої молодіжної лексики в засобах масової інформації // *Збірник наукових праць Полтавського університету економіки і торгівлі.* 2016. С. 355.
6. Веруцька І. Історія створення та виникнення українського телебачення // Науковий блог. 2017. URL:<https://naub.ua.edu.ua/istoriya-stvorenniya-ta-vynyknenniya-ukra/>
7. «Вечірній квартал». [Електронний ресурс] URL:<https://1plus1.ua>
8. «Голова». [Електронний ресурс] URL:<https://novy.tv/ua/golova/>

9. Детектор медіа, 04.02.2021. [Електронний ресурс]
URL:<https://detector.media/infospace/article/184588/2021-02-04-doslidzhennya-tsinnostey-i-modeley-povedinky-v-rozvazhalnomu-kontenti-ukrainskykh-telekanaliv/>
10. Дмитровський З.Є. Організація роботи на телебаченні: Тексти лекцій з курсу «Організація роботи в ЗМІ» для студентів факультету журналістики. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020. – 98 с.
11. Дослідження цінностей і моделей поведінки в розважальному контенті українських телеканалів. Детектор медіа, 04.02.2021. URL:<https://detector.media/infospace/article/184588/2021-02-04-doslidzhennya-tsinnostey-i-modeley-povedinky-v-rozvazhalnomu-kontenti-ukrainskykh-telekanaliv/>
12. Дубічинський В. В. Лексикографія : навчально-методичний посібник для студентів денного та заочного навчання зі спеціальностей «Перекладач» і «Прикладна лінгвістика». Харків : НТУ «ХПІ», 2012. С. 66
13. Думки експертів про слова, вживання яких варто уникати журналістам в ефірах. Українське радіо, 9 червня 2020 р.
URL:<https://ukr.radio/news.html?newsID=93506>
14. «Єдині новини». [Електронний ресурс].
URL:<https://ictv.ua/ua/tvproject/informatsijnyj-marafon-yedyni-novyny/#>
15. «Єпитання» (10 випуск, 2023). [Електронний ресурс].
URL:<https://novy.tv/ua/yepytannya/videos/issue/ye-pytannya-10-vypusk-2023-dyvytysya-onlayn/>
16. Єрмоленко, С. Я. Літературна норма і мовна практика. Ніжин: НДУ. 2013 р.
17. Жугай В. Й., Кузнецова Т. В. Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст // *Вчені записки*

ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Том 32(71), № 6, ч. 3. С. 120–125.

18. Зайцева О. М. Варіантність норми як відображення сучасного стану мови у сфері телевізійної інформації. Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69), № 4, ч. 1. С. 10–15.

URL:https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/4_2019/part_1/5.pdf

19. Кірічок Н. В. Вплив ненормативної лексики на культуру мовлення молоді : кваліфікаційна робота магістра. Острог: Національний університет «Острозька академія», 2023. 85 с. URL:<https://theses.ua.edu.ua/DATA/12633/кваліфікаційна%20робота%20КИРІЧОК%20НАДІЇ.pdf>

20. Кісс Н. С., Шумицька Г. В. Соціолінгвістичний метод мовної біографії та практика його застосування на Закарпатті // Соціальне у мові та мова в соціумі : монографія на пошану доктора філологічних наук, професора Лариси Масенко. Київ : Національний університет «Києво-Могилянська академія», 2023. С. 83–133.

21. Клепуць Л. Функціонування ненормативної лексики в українській і британській літературі в історико-культурному контексті. Слово і Час. 2009. С. 92–100. URL:<https://il-journal.com/index.php/journal/article/view/660>

22. Коваленко І. В. Стилiстична диференціяція жаргонiзмiв у мові засобів масової комунікації // *World Science*. 2019. № 6(46), т. 2. С. 19–23.

23. Колядич М. В. Стан української мови на сучасному телебаченні // Вінницький національний технічний університет. URL:<https://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17715/2246.pdf>

24. «Кохання на виживання» (Сезон 5, Випуск 3.). YouTube. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=tY3Kj-GM4pk>
25. Купрій Т. І. Телебачення чинник формування єдиногокультурного простору та інтеграції суспільства // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 3. С. 63–68.
26. Ланько Н. Явище ненормативної лексики: як виникло і що з цим робити? // Василянський інститут філософсько-богословських студій. 2017. URL:<https://vifbs.in.ua/news/publikatsiyi/yavyshche-nenormatyvnoyi-leksyky-yak-vynyklo-i-shcho-z-tsym-robyty/>
27. Лазник В. [ОСОБЛИВОСТІ РАДІЙНИХ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ПРОГРАМ: РЕГІОНАЛЬНА ПАРАДИГМА]. Факультет української філології та журналістики. 2020. URL:https://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/12957/Laznik_F_UIFG_2020.pdf?sequence=1
28. Левченко Т. М. Стилiстична диференціяція жаргонiзмiв у мовi засобiв масової комунікації // *World Science*. 2019. № 11(51), Vol. 4. С. 33–36.
29. Литвиненко А. І. Становлення українського телебачення: маловідомі сторінки історії (1939–1969): навчальний посібник. – Київ: Навчально-науковий інститут журналістики, 2023. – 153 с.
30. «Ліга сміху». [Електронний ресурс]. URL:<https://ligasmihu.tv/>
31. Малаш О. В. Мовна свідомість та мовна поведінка українців у повномасштабній війні: дискусії та мовний активізм // *Studia Linguistica*. 2023. Вип. 22. С. 99–115. URL:<https://studia-linguistica.knu.ua/arhiv/vypusk-22/movna-svidomist-ta-movna-povedinka-ukraintsiv-u-povnomasshtabnii-viini-dyskusii-ta-movnyi-aktyvizm/>

32. Мамич М. Лінгвокультурологічний контент журналу «Жінка»: середина XX – початок XXI століття [Електронний ресурс]. URL:https://shron1.chtyvo.org.ua/Mamych_Myroslava/Linhvokulturolohichnyi_kontent_zhurnalu_Zhinka_seredyna_KhKh_pochatok_KhKhI_stolittia.pdf
33. Матюшенко О. С. Лінгвістичний статус обценізмів у німецькій мові // *Вісник Одеського національного університету. Серія: Філологія*. 2019. Т. 37, ч. 4. С. 64–69.
34. Міжнародний день боротьби з ненормативною лексикою [Електронний ресурс] // Київський ліцей транспорту та будівництва. URL:https://kltk.com.ua/images/vichovna_robota/presentacii/03_02_miznarodnij_den_borotbi_z_nenormativnou_leksikou.pdf
35. Медвідь О. М., Волков О. М. Роль мови в межах медіапростору // *«Проблеми сучасної лінгвістики» матеріали науково-практичної конференції*. Суми: Сумський державний університет, 2021. С. 89–94.
36. Мітчук, О. (2003). Нова суспільно-політична лексика сучасних ЗМІ. *Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць*. Львів, С. 43–51.
37. Мостова І. І. Авторитетність телебачення у формуванні сучасної української культуромовної ідентичності [Електронний ресурс] // Науковий блог Національного університету «Острозька академія». 2023. URL:<https://naub.oa.edu.ua/avtorytetnist-telebachennya-u-formuvanni-suchasnoyi-ukrayinskoyi-kulturomovnoyi-identychnosti/>
38. Ненормативна лексика [Електронний ресурс] // Wikiwand. URL:https://www.wikiwand.com/uk/articles/Ненормативна_лексика
39. Ненормативна лексика: чи варто боротися із лайливими словами. [Електронний ресурс]. ТСН, 7 лютого 2021 р.

URL:<https://tsn.ua/ukrayina/nenormativna-leksika-chi-varto-borotися-iz-laylivimi-slovami-1719274.html>

40. Ненормативна лексика та як із нею боротися [Електронний ресурс] // Ukr.Media. 2019.

URL:<https://ukr.media/culture/405924/>

41. Пальчевська В. Особливості соціальних проєктів та їх трансляції в українському телепросторі // Науковий блог. 2016.

URL:<https://naub.oa.edu.ua/osoblyvosti-sotsialnyh-proektiv-ta-yi/>

42. Підкамінна Л. Лінгвостилістика неологізмів умов і сучасних українських ЗМІ // *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 10. С. 144–153.

43. Пономарів, О. (2013). Українське слово для всіх і для кожного. Київ: Либідь. С. 18

44. Порушення норм сучасної української літературної мови в телевізійних засобах масової інформації [Електронний ресурс] // Allbest.

URL:https://knowledge.allbest.ru/journalism/3c0b65635b2ac68a5d43b89521206c26_0.html

45. Поширення вживання ненормативної лексики серед молоді [Електронний ресурс] // УкрЛіб. URL:<https://ukrlit.net/article/1106.html>

45. Регіональні ЗМІ України: історія, сучасний стан та перспективи розвитку: матеріали регіональної науково-практичної інтернет-конференції (20–22 березня 2017 р., м. Старобільськ) / відп. ред. А. О. Галич. Старобільськ: Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2017. С. 281

URL:<https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1776/RegionalniZMI.pdf>

46. Савченко М. О. Мовна та стильова норми на українському телебаченні в умовах асиметричного білінгвізму : магістерська робота. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2020. С. 117
47. Савчук Р. Л. Мова медіакомунікації: хрестоматія. Для студентів спеціальності «Журналістика». – Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2024. С. 72
48. «Свобода слова». [Електронний ресурс]. URL:<https://svoboda.ictv.ua/ua/>
49. Сербенська О. А. Ефірне мовлення у взаєминах з усною мовою // *Телевізійна й радіожурналістика: зб. наук.-метод. праць*. Львів, 2002. С. 7
50. Соломенко Л. Особливості впливу сучасних засобів масової інформації на формування та розвиток масової мовленнєвої культури // *Культура і сучасність*. 2022. № 2. С. 42–48.
51. «Супер мама». [Електронний ресурс]. URL:<https://www.stb.ua/supermama/ua/>
52. Телеканал «Інтер». [Електронний ресурс]. URL:<https://inter.ua>
53. Телеканал «1+1». [Електронний ресурс]. URL:<https://1plus1.ua>
54. Терещенко О. О. Сучасна мовно-культурна ситуація в Україні // *Збірник наукових праць Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. С. 352
55. Тулупов О., Кіріченко Є. Ненормативна лексика в англо-українському перекладі: творчість vs цензура. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов». 2022. № 96. URL:<https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/22527>
56. Ус Т. І. Нетолерантна лексика в масових медіа: сучасні тенденції та проблеми // *Лінгвістика і медіа: сучасні дослідження*. Київ: Наукова думка, 2021. С. 87-92. URL:<https://books.google.com.ua/books?id=6RULEAAAQBAJ>

57. Хлань Х. Проблема унормування ненормативної лексики на телебаченні // *Комунікаційні стратегії і практики*. 2024. № 2. С.73-74
58. Хома Ю. С. Лексичні інновації у сучасному українському медійному дискурсі (за матеріалами онлайн-версії газети «День»). Львів, 2021. С. 85 URL:<https://philology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/09/KHoma-FLUM-21z.pdf>
59. Хомякова О. В. Ненормативна лексика як руйнівний фактор культури особистості. *Культура України*. 2011. Вип. 35. URL:https://ic.ac.kharkov.ua/nauk_rob/nauk_vid/rio_old_2017/ku/kultura35/14.pdf
60. Чередник Л. А. Українські масмедіа та їх роль під час російсько-української війни // *Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання філологічних наук» (м. Полтава, 19–20 квітня 2018 р.)*. Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2018. С. 89–94.
61. Черненко П. А. Вітчизняні медіа як засіб поширення національних стереотипів : магістерська робота. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2021. 65 с.
62. Штурнак О. Порухення мовних норм на українських телеканалах (УТ-1, 1+1, ІНТЕР) / О. Штурнак // *Телевізійна й радіожурналістика: Зб. наук.–метод. праць*. – Львів, 2003
63. Яцимірська, М. (2004). *Культура фахової мови журналіста*. Львів: ПАІС.

ДОДАТОК А

Анкета для опитування

Тема: Використання ненормативної лексики на телебаченні

Інструкція: Просимо Вас відповісти на запитання анкети. Всі відповіді є анонімними та використовуватимуться лише для наукових досліджень.

1. Основна інформація про респондента (опційно):

Вік: ____

Стать:

- ☐ Чоловіча
- ☐ Жіноча
- ☐ Інше

Освіта:

- ☐ Середня
- ☐ Вища
- ☐ Незакінчена вища

Місце проживання:

- ☐ Місто
- ☐ Село/селище

2. Ваше ставлення до ненормативної лексики в житті:

1. Як часто Ви використовуєте ненормативну лексику в повсякденному житті?

- ☐ Часто
- ☐ Рідко
- ☐ Ніколи

2. Як Ви ставитеся до ненормативної лексики загалом?

- Позитивно (як засіб емоційного вираження)
- Нейтрально (допустимо в певних контекстах)
- Негативно (вважаю неприйнятною)

3. Використання ненормативної лексики на телебаченні:

3. Чи помічали Ви використання ненормативної лексики на телебаченні?

- Так, часто
- Іноді
- Ніколи

4. У яких телевізійних жанрах Ви найчастіше чули ненормативну лексику? (можна вибрати кілька варіантів)

- Ток-шоу
- Розважальні програми
- Серіали
- Новини
- Інше: _____

5. Як Ви ставитеся до використання ненормативної лексики на телебаченні?

- Це прийнятно в будь-яких програмах
- Прийнятно лише в художніх програмах (серіалах, фільмах)
- Це неприйнятно в будь-якому контексті

4. Вплив ненормативної лексики на суспільство:

6. Чи впливає використання ненормативної лексики на телебаченні на мовну культуру суспільства?

- Так, негативно
- Так, позитивно
- Ні, не впливає

7. Чи вважаєте Ви, що ненормативна лексика в медіа впливає на молодь?

- Так, вона погіршує мовну культуру молоді
- Так, але цей вплив є незначним
- Ні, не впливає

5. Регулювання та етичні стандарти:

8. Чи потрібно обмежувати використання ненормативної лексики на телебаченні?

- Так, потрібно заборонити в усіх жанрах
- Так, але залишити для художніх програм
- Ні, не потрібно обмежувати

9. Як Ви ставитеся до введення штрафів для телепередач, які використовують ненормативну лексику?

- Підтримую
- Не підтримую
- Важко сказати

6. Особисте бачення:

10. Які причини, на Вашу думку, спонукають телевізійні програми використовувати ненормативну лексику? (відкрите запитання)

11. Що б Ви змінили у регулюванні мовних норм на телебаченні? (відкрите запитання)

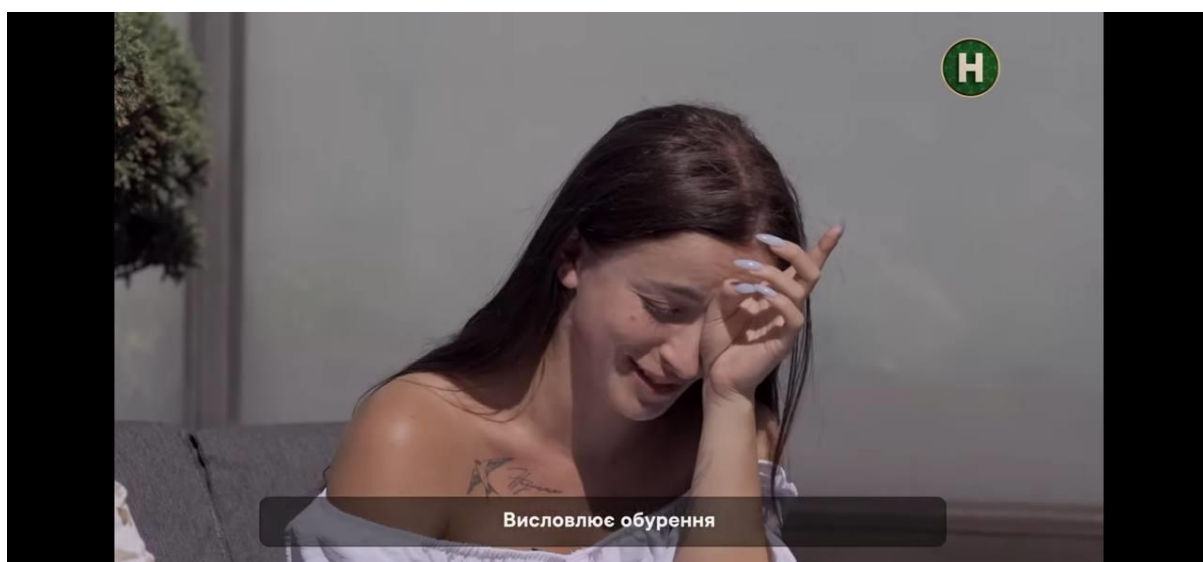
ДОДАТОК Б

«Єпитання» на Новому каналі

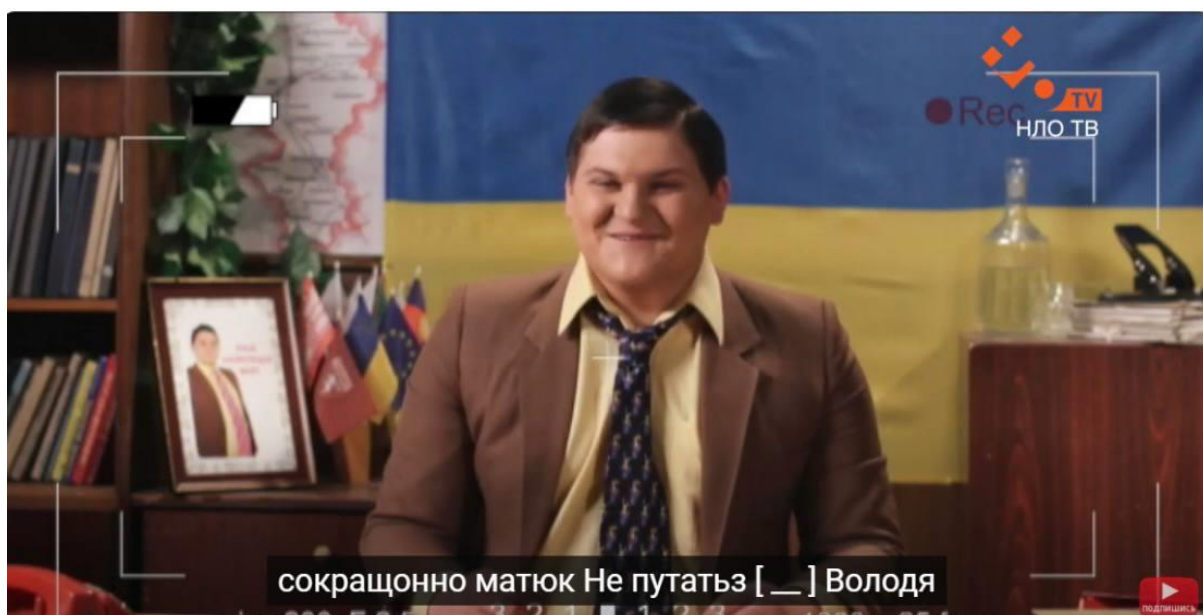
Леся Нікітюк та Надія Матвеева промовляють ненормативну лексику під час програми

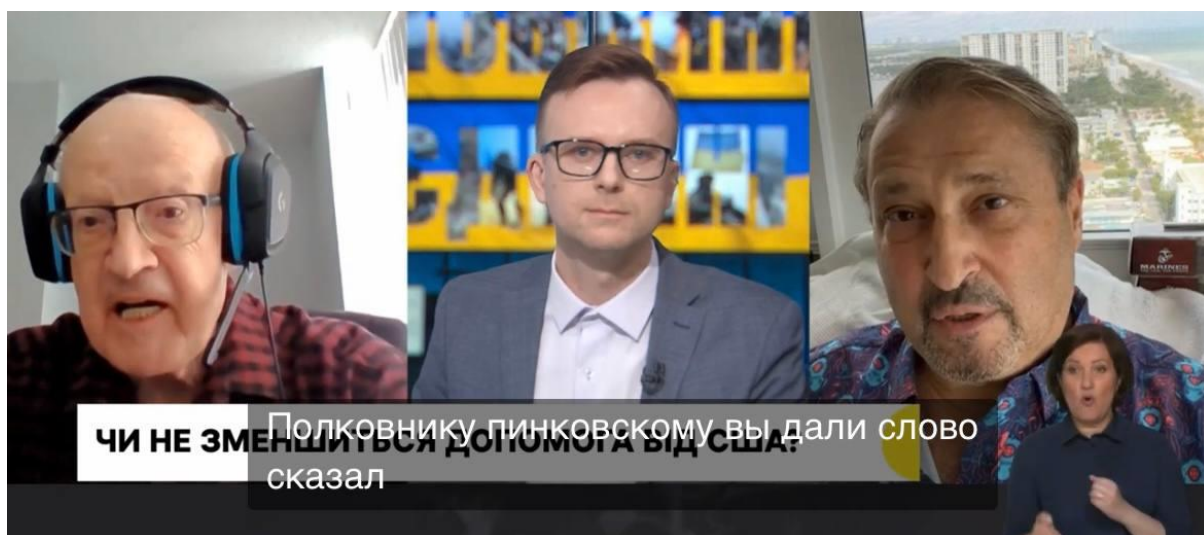
«Кохання на виживання» на Новому каналі

Героїня вживає ненормативну лексику

Комедійний серіал на телеканалі НЛО ТВ

Герой вживає лайливе слово

Новини

Експерти сваряться в ефірі та використовують лайливі слова

Серіал «Голова» на Новому каналі

Розлючена героїня вживає ненормативну лексику